

ברכות פרק ששי כיצד מברכין

(ברכות לה, א)

משנה:

כיצד מברכין על הפירות?

על פירות האילן הוא אומר "בורא פרי העץ" - חוץ מן היין (שמתוך חשיבותו קבעו לו ברכה לעצמו, וכן הפת [להלן]), שעל היין הוא אומר "בורא פרי הגפן";

ועל פירות הארץ הוא אומר "בורא פרי האדמה" - חוץ מן הפת, שעל הפת הוא אומר "המוציא לחם מן הארץ";

ועל הירקות הוא אומר "בורא פרי האדמה";
רבי יהודה אומר "בורא מיני דשאים" (לפי שיש בכלל פרי האדמה דשאים וזרעים, כגון קטניות, ורבי יהודה בעי היכר ברכה לכל מין ומין).

גמרא:

מנא הני מילי?

דתנו רבנן (ויקרא יט, כד) [ובשנה הרביעית יהיה כל פרי] קדש הלולים לה' - מלמד שטעונים ברכה לפניהם ולאחריהם; מכאן אמר רבי עקיבא: אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיברך (קדש הלולים בנטע רבעי כתיב, ומשמע: שני הלולים טעון באכילתו כשתאכלנו בשנה הרביעית, שהוא מותר באכילה). 'והאי' קדש הלולים' להכי הוא דאתא? האי (הלולים - לשון חלולים) מיבעי ליה: חד, דאמר רחמנא אחליה והדר אכליה (הוציאה לחולין על ידי פדיון אם באת לאוכלו חוץ לירושלים), ואידך (וחד) - דבר הטעון שירה טעון חלול ושאינו טעון שירה אין טעון חלול (ללמדך שלא נאמרה תורת רבעי אלא בכרם, שנאמר קדש הלולים: דבר שמהללין בו טעון חלול, וזהו יין), וכדרבי שמואל בר נחמני אמר רב יונתן, דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מניין שאין אומרים (הלולים) שירה (שיר של קרבן במקדש) אלא על היין (כשמנסכין נסכי מזבח)? שנאמר (שופטים ט"ג) ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים [והלכתי לנוע על העצים]; אם אנשים משמח, אלהים במה משמח? - מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין; הניחא למאן דתני 'נטע רבעי' (כולה סיומא דפרכא הוא, והכי קאמר: הניחא הא דילפת ברכה מהכא למאן דתני 'נטע רבעי': דאית ליה כל פירות האילן בתורת רבעי, ולא דריש מהכא דבר דטעון חלול טעון חלול, - אייתר ליה חד הלול לברכה), אלא למאן דתני 'כרם רבעי' מאי איכא למימר (הא מיבעי ליה למדרש שאין חלול אלא במקום הלול)? : דאתמר: רבי חייא ורבי שמעון ברבי, חד תני 'כרם רבעי' (בכל מקום שיש במשנה 'נטע' רבעי תני איהו 'כרם') וחד תני 'נטע רבעי'? ולמאן דתני 'כרם רבעי', הניחא אי יליף גזירה שוה (אי דריש למלתיה בגזירה שוה, ואיתר ליה חד הלול לברכה), דתניא: 'דבי אומר: נאמר כאן (ויקרא יט, כד) [ובשנה החמישית תאכלו את פרי] להוסיף לכם תבואתו [אני ה' אלקיכם], ונאמר להלן (דברים כב, ט) [לא תזרע כרמך כלאים פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע] ותבואת הכרם; מה להלן כרם - אף כאן כרם' - אייתר ליה חד הלול לברכה; ואי לא יליף גזירה שוה ברכה מנא ליה?

ואי נמי יליף גזירה שוה, אשכחן לאחריו (כדאשכחן בברכת המזון, דכתיב ואכלת ושבעת וברכת (דברים ח, י)), לפניו מניין?

הא - לא קשיא, דאתיא בקל וחומר: כשהוא שבע מברך, כשהוא רעב לא כל שכן!

אשכחן כרם, שאר מינין מניין? דיליף מכרם: מה כרם דבר שנהנה וטעון ברכה - אף כל דבר שנהנה טעון ברכה! איכא למפרך: מה לכרם שכן חייב בעוללות (וכרמך לא תעולל (ויקרא יט, י)): איזהו 'עוללות'? - כל שאין להן פטיגין: לא כתף ולא נטף, אלא שורה יחידית של ענבים!

קמה תוכיח (דאשכחן דאצרכה רחמנא ברכה, דכתיב תאכל בה לחם וגו' (דברים ח, ט)) וסמיך ליה ואכלת ושבעת וברכת (דברים ח, י)! מה לקמה שכן חייבת בחלה?

כרם יוכיח, וחזר הדין: לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה, הצד השוה שבהן 'דבר שנהנה וטעון ברכה' - אף כל דבר שנהנה טעון ברכה.

מה להצד השוה שבהן שכן יש בו צד מזבח (יין לנסכים וסלת למנחות)? [אמנם לפי זה] ואתי נמי זית דאית ביה צד מזבח [שמן של המנחות]!

וזית מצד מזבח אתי? והא בהדיא כתיב ביה 'כרם', דכתיב (שופטים טו,ה) [ויבער אש בלפידים וישלח בקמות פלשתים] ויבער מגדיש ועד קמה ועד כרם זית!
 אמר רב פפא: 'כרם זית' אקרי, 'כרם' סתמא לא אקרי.
 מכל מקום קשיא: מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד מזבח? אלא
 דיליף לה משבעת המינים (האמורים ב'ארץ חטה ושעורה וגו' (דברים ח,ח) ובתרייהו כתיב ואכלת
 ושבעת וברכת (דברים י,י): מה שבעת המינים דבר שנהנה וטעון ברכה - אף
 כל דבר שנהנה טעון ברכה.
 מה לשבעת המינים שכן חייבין בבכורים (דהכי אמרינן במנחות (פ"ט דף ט"ז): 'נאמר
 כאן 'ארץ' [כי באתי אל הארץ] (דברים כו,א) ונאמר להלן 'ארץ חטה ושעורה'; מה להלן שבח הארץ אף כאן שבח
 הארץ)? ועוד: התינוח לאחריו, לפניו מניין?
 הא - לא קשיא, דאתי בקל וחומר: כשהוא שבע מברך, כשהוא רעב
 לא כל שכן!
 ולמאן דתני 'נטע רבעי', הא תינוח 'כל דבר נטיעה', דלאו בר
 נטיעה כגון בשר ביצים ודגים מנא ליה?
 (לתרווייהו אית להו פירכא: למאן דתני 'כרם' ויליף ברכה משבעת המינים איכא פירכא: שכן טעונים
 בכורים ולמאן דתני 'נטע רבעי' איכא למפרך: התינוח מידי דבר נטיעה, דלאו בר נטיעה מנלן?) אלא
 סברא הוא: אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה (דכיון
 דנהנה - צריך להודות למי שבראם)!

תנו רבנן: 'אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, וכל
 הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה - קעל' (כנהנה מן ההקדש, דכתיב לה' הארץ ומלואה
 (תהלים כד,א) כדאמרינן לקמן).
 מאי תקנתיה?
 לך אצל חכם.
 'ילך אצל חכם' מאי עביד ליה? הא עביד ליה איסורא?!
 אלא אמר רבא: ילך אצל חכם מעיקרא וילמדנו ברכות כדי שלא יבא
 לידי מעילה.

אמר רב יהודה אמר שמואל: כל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה -
 כאילו נהנה מקדשי שמים, שנאמר (תהלים כד,א) [לדוד מזמור] לה' הארץ ומלואה [תבל
 וישביבה]!
 רבי לוי רמי: כתיב 'לה' הארץ ומלואה' וכתיב (תהלים קטו,טו) השמים שמים לה'
 והארץ נתן לבני אדם!
 לא קשיא: כאן קודם ברכה

(ברכות לה, ב)
 כאן לאחר ברכה (לאחר ברכה הרי היא לבני אדם).
 אמר רב חנינא בר פפא: כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה -
 כאילו גוזל להקב"ה (את ברכתו) וכנסת ישראל (שכשחטאו - הפירות לוקין),
 שנאמר: (משלי כו,כד) גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית, ואין
 'אביו' אלא הקב"ה, שנאמר (דברים לב,ו) [ה' לה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם] הלא הוא אביך
 קנן [הוא עשך ויכנך], ואין 'אמו' אלא כנסת ישראל, שנאמר (משלי א,ח) שמע בני
 מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן.
 מאי 'חבר הוא לאיש משחית'?
 אמר רב חנינא בר פפא: חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית את
 ישראל לאביהם שבשמים (שחטא והחטיא את ישראל - כך הוא חוטא ומחטיא: לפי שהוא מיקל -
 רואים האחרים ולמדין ממנו לעשות כן: ליהנות מן העולם בלא ברכה, ולכך נקרא זה המיקל חבר לאיש
 משחית).

רב חנינא בר פפא רמי: כתיב (הושע ב,יא) [לכן אשוב] ולקחתי דגני בעתו [ותירושיו במועדו
 והצלתי צמרי ופשתי לכסות את ערותה], וכתב (דברים יא,יד) [ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש]
 ואספת דגנך [ותירשך ויצהרך]?
 לא קשיא: כאן בזמן שישאל עושין רצונו של מקום (הדגן שלהם),
 כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום (נוטלו ומראה להם שהוא
 שלו).

תנו רבנן: ' (דברים יא,יד) [ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש] ואספת דגנך [ותירשך ויצהרך] מה
 תלמוד לומר? לפי שנאמר (יהושע א,ח) לא ימוש ספר התורה הזה מפיו [והגית בו יומם ולילה
 למען תשמר לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל], יכול דברים ככתבן (שלא
 יעסוק בדרך ארץ)? - תלמוד לומר 'ואספת דגנך': הנהג בהן (עם דברי תורה)

מנהג דרך ארץ (שאם תבא לידי צורך הבריות סופך ליבטל מדברי תורה), **דברי רבי ישמעאל**;
רבי שמעון בן יוחי אומר: אפשר (בתמיהה: אפשר כדבריו?) **אדם חולש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורח בשעת הרוח - תורה מה תהא עליה? - אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים, שנא' (ישעיהו ט"ז, ט) ועמדו זרים ודעו צאנכם** [ובני נכר אכריכם וכרמיכם], **ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום - מלאכתן נעשית על ידי עצמן, שנאמר (דברים י"ד) ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך** [ותירשך ויצהרך]; **ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן, שנאמר (דברים כח, מח) ועבדת את אויביך** [אשר ישלחנו ה' בך ברעב ובצמא ובעירם ובחסר כל ונתן על ברזל על צוארך עד השמידו אתך].
אמר אביי: הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן, כרבי שמעון בן יוחי ולא עלתה בידן.
אמר ליה רבא לרבנן: במטותא מינייכו, ביומי ניסן (ימי הקציר) וביומי תשרי (דריכת הגתות והבדים) לא תתחזו קמאי, כי היכי דלא תטרדו במזונייכו כולא שתא.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום רבי יהודה ברבי אלעאי: בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים: דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי, זו וזו נתקיימה בידן; דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי, זו וזו לא נתקיימה בידן.
**ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום רבי יהודה ברבי אלעאי: בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים: דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון (דרך שערי החצר והבית) כדי לחייבן במעשר, דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות דרך חצרות דרך קרפיפות כדי לפטרן מן המעשר, דאמר רבי ינאי: אין הטבל מתחייב במעשר (מן התורה; אבל אכילת קבע אסור לאכול מדרבנן) עד שיראה פני הבית (פתח כניסה ויציאה), שנאמר (דברים כו, יג) [ואמרת לפני ה' אלקיך] בערתי הקדש מן הבית [וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה ככל מצותך אשר צויתני לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי];
ורבי יוחנן אמר: אפילו חצר קובעת, שנאמר (דברים כו, יב) [כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה] ואכלו בשעריך ושבעו.**

חזן מן היין [שעל היין הוא אומר "בורא פרי הגפן"]:
מאי שנא יין?: אי לימא משום דאשתני לעלויא אשתני לברכה, והרי שמן דאשתני לעלויא ולא אשתני לברכה, דאמר רב יהודה אמר שמואל, וכן אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן: 'שמן זית מברכין עליו בורא פרי העץ'!
אמרי: התם - משום דלא אפשר: היכי נברין? נברין 'בורא פרי הזית' - פירא גופיה 'זית' אקרי (והוה ליה 'בורא פרי הפרי' שהפרי קרוי זית; ואין זו בריאת שמים, כי בידי אדם היא בריאה זו, אבל גבי גפן - הגפן היא העץ והענבים הם 'פרי הגפן')! ?
ונברין עליה 'בורא פרי עץ זית'?
אלא אמר מר זוטרא: חמרא זיין (להכי חשיב לקבוע לו ברכה לעצמו), משחא לא זיין.

**ומשחא לא זיין? והתנן [עירובין פ"ג מ"א] 'הנודר מן המזון מותר במים ובמלח', והוינן בה: מים ומלח - הוא דלא אקרי מזון, הא כל מילי אקרי מזון, נימא תיהוי תיובתא דרב ושמואל, דאמרי 'אין מברכין בורא מיני מזונות אלא בחמשה המינין בלבד', ואמר רב הונא: (הא דקתני 'מותר במים ובמלח' - ואסור בשאר אוכלין ומשקין, לאו באומר "קונם מזון עלי", דאין מזון אלא מחמשה מיני דגן: חטין, ושעורין, וכוסמין, ושכולת שועל, ושיפון, אלא) באומר "כל הזן עלי (קונם)" (וכל מילי נהי דלא אקרו מזון מיהו מיזן זייני בר ממים ומלח) - אלמא משחא זיין! ?
אלא: חמרא סעיד (חשיב טפי ממזון) ומשחא לא סעיד.
וחמרא מי סעיד? והא רבא הוה שתי חמרי כל מעלי יומא דפסחא כי היכי דנגוריה ללביה וניכול מצה?
טפי טובא גריר, פורתא סעיד.**

ומי סעיד כלל? והכתיב (תהלים קד, טו) ויין ישמח לבב אנוש [להצהיל פנים משמן] ולחם לבב אנוש יסעד (סיפא דקרא ולחם לבב אנוש יסעד, משמע: אבל יין אינו אלא משמח) נהמא הוא דסעיד, חמרא לא סעיד! (ומשני: לאו כדקאמרת), אלא חמרא אית ביה תרתי: סעיד ומשמח, נהמא מסעד סעיד, שמוחי לא משמח (לחם יסעד ולא ישמח, אבל יין סועד ומשמח). אי הכי (דזיין וסעיד - מזון הוא) - נברייך עליה שלש ברכות (לאחריו, ואנן אמרינן לקמן בפרקין (דף לז.) 'כל שהוא משבעת המינין ולא מין דגן - חכמים אומרים ברכה אחת')? לא קבעי אינשי סעודתיהו עלויה. אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרבא: אי קבע עלויה סעודתיה מאי? אמר ליה: לכשיבא אליהו ויאמר אי הויא קביעותא; השתא מיהא בטלה דעתו אצל כל אדם.

גופא: אמר רב יהודה אמר שמואל, וכן אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן: שמן זית - מברכין עליו בורא פרי העץ; היכי דמי?: אילימא דקא שתי ליה - אוזוקי מזיק ליה (ואין זו אכילה שטעונה ברכה, דגבי ברכה ואכלת כתיב), דתניא (דלאו בר אכילה היא): 'השותה שמן של תרומה (בשוגג) - משלם את הקרן' (כשאחד מזיק את חברו בממונו) ואינו משלם את החומש (דגבי חומש אכילה כתיב ואיש כי יאכל קדש בשגגה (ויקרא כב, יד) - פרט למזיק); הסך שמן של תרומה - משלם את הקרן ומשלם את החומש'!!? אלא דקא אכיל ליה על ידי פת (משום לפתן). אי הכי - הויא ליה פת עיקר והוא טפל, ותנן [ברכות פ"ו מ"ז]: 'זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה'!!? אלא דקא שתי ליה על ידי אניגרון (מין מאכל הוא, ונותנים לתוכו שמן; ושנוי במשנה בכמה מקומות), דאמר רבה בר שמואל: 'אניגרון' = מיא דסלקא (מים ששלקו בהן תרדיון); 'אנסיגרון' = מיא

(ברכות לו, א) דכולהו שלקי (כל מיני ירק שלוק). (לא אתא הכא אלא לפרושי לן מאי ניהו); אם כן - הוה ליה אניגרון עיקר ושמן טפל, ותנן [ברכות פ"ו מ"ז]: 'זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה'! הכא במאי עסקינן? - בחושש בגרונו (וצריך לתת בו שמן הרבה דהוה ליה שמן עיקר ואניגרון טפל), דתניא: 'החושש בגרונו - לא יערענו בשמן תחלה כשבת' (בשבת, דמשהי ליה בתוך גרונו ואינו בולעו, וכיון דלא בלע ליה - מוכחא מילתא דלרפואה הוא, וחכמים גזרו על כל רפואות הנכרות משום שחיקת סמנים, שהיא מלאכה; 'תחלה' - כלומר: לכתחלה לא יתן השמן בפיו לשם ערעור כי אם לשם בליעה, ואם בא להשהותו - ישהנו), אבל נותן שמן הרבה לתוך אניגרון וכולע'. פשיטא!!?

מהו דתימא כיון דלרפואה קא מכיין לא לברייך עליה כלל - קא משמע לן: כיון דאית ליה הנאה מיניה (לבד הרפואה יש לו הנאת אכילה) - בעי ברוכי. ('והלכתא וכו' עד 'פטר להו' לא גרסינן ומהלכות גדולות הוא)

קמחא דחיטי (אוכל קמח חטים כמות שהיא): רב יהודה אמר "בורא פרי האדמה" (כשאר כוסט חטין, דתניא לקמן בפרקין (דף לז.) שמברך "בורא פרי האדמה"), ורב נחמן אמר "שהכל נהיה בדברו". אמר ליה רבא לרב נחמן: לא תפלוג עליה דרב יהודה, דרבי יוחנן ושמואל קיימי כוותיה, דאמר רב יהודה אמר שמואל, וכן אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן: שמן זית - מברכין עליו "בורא פרי העץ" - אלמא אף על גב דאשתני - במלתיה קאי, הכי נמי אף על גב דאשתני (וגרע, הואיל ולא אשתני לעלויה מעלייתא) - במלתיה קאי (והוה ליה ככוסט חטין).

מי דמי?: התם לית ליה עלויה אחרינא, הכא אית ליה עלויה אחרינא: בפת (הלכך יצא מכלל פרי, ולכלל דרך אכילתו לא בא; אבל השמן מיד בא בשנויו לכלל דרך אכילתו, ועיקר הפרי לכך נטעוהו - הלכך פרי הוא)! וכי אית ליה עלויה אחרינא - לא מברכין עליה "בורא פרי האדמה" אלא "שהכל" והאמר רבי זירא אמר רב מתנא אמר שמואל

אקרא חייא [על דלעת חיה], וקמחא דשערי - מברכינן עליהו "שהכל נהיה בדברו" מאי לאו (מדאמר שערי - מכלל דסבירא ליה) דחיטי בורא פרי האדמה (דחשיב) ? לא! דחיטי נמי "שהכל נהיה בדברו". ולשמעין דחיטי וכל שכן דשערי? אי אשמעין דחיטי, הוה אמינא 'הני מילי דחיטי, אבל דשערי - לא לברך עליה כלל' - קא משמע לן. ומי גרע ממלח וזמית, דתניא [בברייתא ברכות מ,ב]: 'על המלח ועל הזמית (שלמיר"א [מי מלח של שימורים]) אומר "שהכל נהיה בדברו"' (והיכי תיסק אדעתין דלא תבעי ברכה)? אצטריך: סלקא דעתך אמינא 'מלח וזמית עביד אינש דשדי לפומיה, אבל קמחא דשערי, הואיל וקשה לקוקיאני (תולעים שבמעיים) - לא לברך עליה כלל' קא משמע לן: כיון דאית ליה הנאה מיניה (באכילה) - בעי ברוכי.

קורא (רך של דקל, כשענפיו גדלים בכל שנה ושנה כדרך כל האילנות, הנוסף בשנה זו - רך, ובשנה שניה מתקשה ונעשה עץ): רב יהודה אמר "בורא פרי האדמה" ושמאל אמר "שהכל נהיה בדברו": רב יהודה אמר "בורא פרי האדמה" - פירא הוא, ושמאל אמר "שהכל נהיה בדברו" - הואיל וסופו להקשות. אמר ליה שמאל לרב יהודה: שיננא! כוותך מסתברא, דהא צנון סופו להקשות (שאם אינו תולשו בעתו הוא מתקשה כעץ), ומברכינן עליה "בורא פרי האדמה" - ולא היא: צנון נטעי אינשי אדעתא דפוגלא (לאכלו כשהוא רך, ופגמו 'פוגלא'), דקלא לא נטעי אינשי אדעתא דקורא. וכל היכא דלא נטעי אינשי אדעתא דהכי - לא מברכינן עליה? והרי צלף (מין עץ), דנטעי אינשי אדעתא דפרחא (שם פרו), דתניא: 'על מיני נצפה' (הוא צלף; לפי שגדלים בו כמה מיני אכילה קרי ליה 'מיני'): על העלין ועל התמרות (בתוך העלים גדלים כמין תמרות, ובולטין בעלה כמו בעלין של ערבה) אומר "בורא פרי האדמה", ועל האביונות (הוא הפרי) ועל הקפריסין (הוא קליפה גדולה שסביבות הפרי, כעין קליפה הגדילה סביב אגוזים דקים) אומר "בורא פרי העץ" ?!

אמר רב נחמן בר יצחק: צלף נטעי אינשי אדעתא דשותא (לאכול את העלים ואת התמרות, שאינן ממעטין את האילן בכך), דקלא לא נטעי אינשי אדעתא דקורא (לאכול את הקורא, שהאכלו ממעט ענפי האילן). ואף על גב דקלסיה שמואל לרב יהודה - הלכתא כותיה דשמואל.

אמר רב יהודה אמר רב: צלף של ערלה בחוצה לארץ - זורק את האביונות ואוכל את הקפריסין (ערלה בחוצה לארץ - מדברי סופרים היא); למימרא דאביונות פירי וקפריסין לאו פירי? ורמינהו: 'על מיני נצפה: על העלים ועל התמרות אומר "בורא פרי האדמה" ועל האביונות ועל הקפריסין אומר "בורא פרי העץ"?' הוא דאמר כרבי עקיבא, דתנן [מעשרות פ"ד מ"ו]: 'רבי אליעזר אומר: צלף מתעשר תמרות ואביונות וקפריסין; רבי עקיבא אומר: אין מתעשר אלא אביונות בלבד מפני שהוא פרי'.

ונימא 'הלכה כרבי עקיבא'? אי אמר 'הלכה כרבי עקיבא', הוה אמינא אפילו בארץ - קא משמע לן: כל המיקל בארץ (בערלה) - הלכה כמותו בחוצה לארץ (דכיון דאינה מן התורה הלך אחר המיקל), אבל בארץ - לא! ונימא 'הלכה כרבי עקיבא בחוצה לארץ', דכל המיקל בארץ - הלכה כמותו בחוצה לארץ?

אי אמר הכי - הוה אמינא 'הני מילי גבי מעשר אילן' (דהא דרבי עקיבא - לגבי מעשר איתמר), דבארץ גופא מדרבנן (דמעשר פירות האילן דבארץ גופה דרבנן: שהתורה לא חייבה לעשר אלא דגן תירוש ויצהר), אבל גבי ערלה - דבארץ מדאורייתא - אימא בחוצה לארץ נמי נגזור? - קא משמע לן.

רבינא אשכחיה למר בר רב אשי דקא זריק אביונות וקאכיל קפריסין, אמר ליה: מאי דעתך, כרבי עקיבא, דמיקל? ולעביד מר כבית שמאי דמקילי טפי, דתניא [תוספתא כלאים פ"ג מ"ד]: 'צלף - בית שמאי אומרים: כלאים בכרם' (קסבר מין ירק הוא), ובית הלל אומרים: אין כלאים בכרם; אלו ואלו מודים שחייב בערלה?'

[וממשיך רבינא להסביר את התוספתא כדי להגיע לקושיא על מר בר רב אשי:] **הא - גופא קשיא: אמרת 'צלף - בית שמאי אומרים: כלאים בכרם', אלמא מין ירק הוא; והדר תני 'אלו ואלו מודים שחייב בערלה' - אלמא מין אילן הוא! הא - לא קשיא: בית שמאי ספוקי מספקא להו, ועבדי הכא לחומרא והכא לחומרא;**

מכל מקום לבית שמאי הוה ליה ספק ערלה (האי 'מכל מקום' - מסקנא דפירכא דרבינא הוא, ולמימר שאף הפרי עצמו מותר בחוצה לארץ, דהא בארץ ספק הוא), **ותנן 'ספק ערלה בארץ ישראל אסור ובסוריא (ארם צובה שכבש דוד והוסיפה על גבול ארץ ישראל) מותר, ובחוצה לארץ (הלוקח מן החשוד על הערלה, ויודע הוא שיש בפרדסו זקנות ונטיעות) - יורד**

(ברכות לו, ב)

ולוקח (הימנו אף על פי שספק הוא אם יביא מן הנטיעות), **וכלבד שלא יראנו לוקח** (שלא יראנו החבר כשהוא לוקח מן הנטיעות) ?

רבי עקיבא במקום רבי אליעזר - עבדינן כותיה, ובית שמאי במקום בית הלל אינה משנה (ואין זה ספק, אלא ודאי). **ותיפוק ליה דנעשה שומר לפרי** (דאי נמי רבי עקיבא, דאמר לענין מעשר דלאו פירא ניהו - לענין ערלה אסורי קפריסין דהוה ליה 'שומר'), **ורחמנא אמר** (ויקרא יט, כג) [וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פרו] **שלוש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל** - את הטפל לפרי, **ומאי ניהו? - שומר לפרי.**

אמר רבא: היכא אמרינן דנעשה שומר לפרי? - היכא דאיתיה בין בתלוש בין במחובר; הכא - במחובר איתיה, בתלוש ליתיה (סופו שנופל הימנו כשמגיע להתבשל).

איתיביה אביי [עוקצין פ"ב מ"ג]: **'פיטמא של דמון** (הפרח שבראשו כעין שיש לתפוחים ולספרגלין) **מצטרפת** (לכביצה לטומאת אוכלין), **והנץ שלו** ('נץ' ברמון כ'קפרס' באביונות) **אין מצטרף**; **מדקאמר 'הנץ שלו אין מצטרף'** (אף על גב דקיימא לן ב'העור והרוטב' (חולין קיז): שומרים מצטרפין לטומאה קלה, דהיינו טומאת אוכלין - הני מילי קליפת האגוז והרמון, אבל הנץ - שומר על גבי שומר הוא, ואין מצטרף; והכי אמרינן ב'העור והרוטב' (קיד:)), **אלמא דלאו אוכל הוא, ותניא גבי ערלה 'קליפי דמון והנץ שלו, קליפי אגוזים והגרעינים חייבין בערלה** (דרחמנא רבינהו מאת פרי - הטפל לפרי) **והא נן ליתיה שומר בתלוש: שכשמתבשל נופל מעל הקליפה)?!**

אלא אמר רבא: היכא אמרינן דנעשה להו שומר לפירי? - היכא דאיתיה בשעת גמר פירא, האי קפרס ליתיה בשעת גמר פירא (כשמגיע סמוך לבשולו הוא נופל ממנו).

איני! והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: הני מתחלי (מתחלי בתמרי - כקפרס בצלף) **דערלה אסורי, הואיל ונעשו שומר לפירי; ושומר לפירי אימת הוי? - בכופרא** (כשהתמרים קטנים קודם בשולם), **וקא קרי ליה 'שומר לפירי'!**

רב נחמן סבר לה כרבי יוסי (דכופרא הוי פרי ואף על פי שלא נגמר, לפיכך שומר שלו חשוב שומר), **דתנן** [ערלה פ"א מ"ז]: **'רבי יוסי אומר: סמדר אסור מפני שהוא פרי'** (ענבים, כיון שנופל הפרח וכל גרגיר נראה לעצמו - קרוי 'סמדר'; וקאמר רבי יוסי: כיון שבא לכלל סמדר - קרוי 'פרי', ואסור משום ערלה), **ופליגי רבנן עליה** (והלכה כרבים; הלכך אביונות בעוד שהקפריסין בהן - לאו פירי ניהו, ולא מיקרו קפריסין 'שומר לפרי').

מתקיף לה רב שימי מנהרדעא: ובשאר אילני (חוץ מן הענבים) **מי פליגי רבנן עליה? והתנן** [שבועית פ"ד מ"י]: **'מאימתי אין קוצצין את האילנות בשביעית** (דרחמנא אמר 'ויקרא כה, ה): **והיתה שבת הארץ לכם לאכלה - ולא להפסד')? - בית שמאי אומרים: כל האילנות משיוציאו** (את הפרי); **ובית הלל אומרים:**

החרובין משישרשו (משיראו בהן כמין שרשרות של חרובין), **והגפנים משיגרעו** (שהענבים גסים כגרוע; ולקמן מפרש לה), **והזיתים משיניצו** (משיגדל הנץ סביב), **ושאר כל האילנות משיוציאו', ואמר רב אסי: הוא 'בוסר' הוא 'גרוע'** (כל מקום שהזכירו בוסר הוא גרוע) **הוא 'פול הלבן' -**

'פול הלבן' סלקא דעתא (הא בענבים קיימינן)? **- אלא אימא: שיעורו 'כפול הלבן';**

מאן שמעת ליה דאמר (גבי ענבים) **'בוסר אין, סמדר לא'** (בוסר הוא דהוי פרי אבל סמדר לא)? **- רבנן** (רבנן הוא דפליגי עליה דרבי יוסי במסכת ערלה), **וקתני 'שאר כל האילנות משיוציאו'** (הוי פרי הראוי)?!

אלא אמר רבא: היכא אמרינן דהוי שומר לפרי - היכא דכי שקלת ליה לשומר מיית פירא; הכא - כי שקלת ליה - לא מיית פירא. הוה עובדא ושקלוה לנץ דרמונא ויבש רמונא, ושקלוה לפרחא דביטיתא (אביונות) - ואיקיים ביטיתא.

>והלכתא כמר בר רב אשי דזריק את האביונות ואכיל את הקפריסין; ומדלגבי ערלה לאו פירא נינהו - לגבי ברכות נמי לאו פירא נינהו, ולא מברכינן עליה "בורא פרי העץ" אלא "בורא פרי האדמה". <

פלפלי: רב ששת אמר "שהכל", רבא אמר לא כלום; ואזדא רבא לטעמיה, דאמר רבא: כס פלפלי ביומי דכפורי (כל דבר שאדם אוכל שלא כדרכו מקרי כטיסה) - פטור (מכרת); כס זנגבילא ביומא דכפורי - פטור. מיתיבי: 'היה רבי מאיר אומר: ממשמע שנאמר (ויקרא יט, כג) [וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל] וערלתם ערלתו את פרוי [שלוש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל] איני יודע שעץ מאכל הוא? אלא מה תלמוד לומר: 'עץ מאכל' - להביא עץ שטעם עצו ופריו שוה, ואיזהו זה הפלפלין, ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה, וללמדך שאין ארץ ישראל חסרה כלום, שנאמר (דברים ח, ט) ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה [ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצב נחשת]?' לא קשיא: הא ברטיבתא הא ביבשתא.

אמרי ליה רבנן למרימר: כס זנגבילא ביומא דכפורי - פטור. והא אמר רבא 'האי המלתא (ליטואר"ו בלע"ז) [דייטא מעשבים ממותקים, לתרופה - אוצר הלעזים; שטיינזלץ: תבלין מזנגביל] דאתיא מבי הנדואי (כושיים) - שריא (אין בה לא משום בשול נכרים ולא משום געול נכרים), ומברכינן עליה "בורא פרי האדמה"?' לא קשיא: הא ברטיבתא הא ביבשתא.

חביץ קדרה (מין מאכל קפוי, כמו חלב שחבצוהו בקיבה - כך עושין מאכל קפוי בקדרה; ולקמן מפרש לה קמחא ודובשא ומשחא, וקרו ליה אברושד"), וכן דייסא (של חטים כתושות במכתשת): רב יהודה אמר "שהכל נהיה בדברו", רב כהנא אמר "בורא מיני מזונות"; בדייסא גרידא כולי עלמא לא פליגי ד"בורא מיני מזונות"; כי פליגי בדייסא כעין חביץ קדרה (לקמן מפרש לה: חטי דמתברי באשיתא, ויהבו בהו דובשא, ועביד להו בקדירה): רב יהודה אמר "שהכל" - סבר דובשא עיקר; רב כהנא אמר "בורא מיני מזונות" - סבר סמידא (סלת) עיקר.

אמר רב יוסף: כותיה דרב כהנא מסתברא, דרב ושמואל דאמרי תרוייהו: כל שיש בו מחמשת המינין - מברכינן עליו "בורא מיני מזונות".

גופא: רב ושמואל דאמרי תרוייהו: כל שיש בו מחמשת המינין מברכינן עליו "בורא מיני מזונות", ואיתמר נמי: רב ושמואל דאמרי תרוייהו: כל שהוא מחמשת המינין - מברכינן עליו "בורא מיני מזונות" - וצריכא: דאי אשמעינן 'כל שהוא', הוה אמינא 'משום דאיתיה בעיניה, אבל על ידי תערובות - לא',

(ברכות לז, א) קא משמע לן 'כל שיש בו'; ואי אשמעינן 'כל שיש בו', הוה אמינא 'כל שיש בו חמשת המינים - אין, אבל אורז ודוחן לא, משום דעל ידי תערובת, אבל איתיה בעיניה נימא אפילו אורז ודוחן נמי מברכינן עליו "בורא מיני מזונות" - קא משמע לן 'כל שהוא מחמשת המינים' - הוא דמברכינן עליו "בורא מיני מזונות" (דאף על גב דכולהו מחד מינא - בעינן דליהוי מחמשת המינין, ואי לא - לא מברכינן עליה "בורא מיני מזונות"), לאפוקי אורז (מ"ל) ודוחן (פנ"ץ), דאפילו איתיה בעיניה - לא מברכינן בורא מיני מזונות.

ואורז [ודוחן] לא מברכינן "בורא מיני מזונות"? והתניא: 'הביאו לפניו פת אורז ופת דוחן - מברך עליו תחלה וסוף כמעשה קדרה' (ברכה שמברכין על מעשה קדרה של חמשת מינין), וגבי מעשה קדרה תניא 'בתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות' ולכסוף מברך עליו ברכה אחת מעין שלש (בשלהי פרקין (דף מד) מפרש לה: "על המחיה כו')? <

כמעשה קדרה ולא כמעשה קדרה: כמעשה קדרה - דמברכין עליו תחלה וסוף, ולא כמעשה קדרה: דאילו כמעשה קדרה בתחלה "בורא מיני מזונות" ולבסוף ברכה אחת מעין שלש, ואילו הכא - בתחלה מברך עליו "שהכל נהיה בדברו" ולבסוף "בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שברא".

ואורז לאו מעשה קדרה הוא (דקא מפקת ליה מכלל מעשה קדרה לברכה אחרת) ? והתניא (לענין ברכה): 'אלו הן מעשה קדרה': חילקא (חטי דמתברי באסיאתא חדא לתרתי [גרעיני חטים שנחלקו לשנים]), טרגיס (חדא לתלת), סולת, זריז (חדא לארבע), וערסן (חדא לחמש; חילקא טרגיס זריז וערסן מפרש להו במועד קטן (פרק ב, דף יג:)), ואורז!

הא (הך מתניתא דקתני אורז כמעשה קדרה) - מני? רבי יוחנן בן נורי היא, דתניא: 'רבי יוחנן בן נורי אומר: אורז - מין דגן הוא, וחייבין על חמוצו כרת, ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח', אבל רבנן - לא. (ולא גרסינן 'והלכתא', ומהלכות גדולות הוא.) ורבנן לא? והתניא [דומה לתוספתא ברכות פ"ד מ"ו]: 'הכוסס את החטה (כמות שהיא) - מברך עליה "בורא פרי האדמה" [בתוספתא שם: בורא מיני זרעים]; טחנה, אפאה ובשלה (לאחר שאפאה בתנור ועשאה לחם - חזר ובשלה במים): בזמן שהפרוסות קיימות (שלא נמוחו בבשולן), בתחלה מברך עליה "המוציא לחם מן הארץ" ולבסוף מברך עליה שלש ברכות; אם אין הפרוסות קיימות, בתחלה מברך עליה "בורא מיני מזונות" ולבסוף מברך עליה ברכה אחת מעין שלש ("על המחיה ועל הכלכלה", ובשלהי פרקין (דף מד.) מפרש לה); [דומה לתוספתא ברכות פ"ד מ"ז] הכוסס את האורז מברך עליו "בורא פרי האדמה"; טחנו, אפאו ובשלו, אף על פי שהפרוסות קיימות - בתחלה מברך עליו "בורא מיני מזונות" ולבסוף מברך עליו ברכה אחת מעין שלש' [בתוספתא שם: ואין מברך אחריו כלל]; מני?: אילימא רבי יוחנן בן נורי היא, דאמר 'אורז מין דגן הוא', "המוציא לחם מן הארץ", ושלש ברכות בעי ברוכי! אלא לאו רבנן היא (וקתני 'בורא מיני מזונות'), ותיובתא דרב ושמואל?

תיובתא.

אמר מר: 'הכוסס את החטה מברך עליה "בורא פרי האדמה" - והתניא: 'בורא מיני זרעים'? לא קשיא: הא (דקתני "בורא מיני זרעים") רבי יהודה והא רבנן, דתנן 'ועל ירקות אומר "בורא פרי האדמה"; רבי יהודה אומר: "בורא מיני דשאים"' (הא דקתני בורא מיני זרעים - רבי יהודה היא, דקתני לכל מין ומין מעין ברכתו, כדמפרש לקמן בפירקין (דף מ.) אליביה; הלכך לירקות "בורא מיני דשאים" לחטין - דזרעים נינהו - "בורא מיני זרעים" ולרבנן - בין זרעים בין ירקות - "בורא פרי האדמה", ולא בעינן לכל מין ומין מעין ברכתו).

אמר מר: 'הכוסס את האורז - מברך עליו בורא פרי האדמה; טחנו אפאו ובשלו, אף על פי שהפרוסות קיימות - בתחלה מברך עליו "בורא מיני מזונות", ולבסוף ברכה אחת מעין שלש', והתניא: 'לבסוף ולא כלום' (כלומר: אין טעון מברכות פירות ארץ ישראל ולא כלום, אלא "בורא נפשות רבות", ככל מידי דליתיה משבעת המינים) !?

אמר רב ששת: לא קשיא: הא רבן גמליאל והא רבנן, דתניא: 'זה הכלל: כל שהוא משבעת המינים - רבן גמליאל אומר: שלש ברכות, וחכמים אומרים: ברכה אחת מעין שלש; ומעשה ברבן גמליאל והזקנים שהיו מסובין בעלייה ביריחו, והביאו לפנייהם כותבות (הם תמרים, והם 'דבש' האמור בשבעת המינים, שהדבש זב מן התמרים), ואכלו, ונתן רבן גמליאל רשות לרבי עקיבא לבורך; קפץ ובורך רבי עקיבא (לאחריהן) ברכה אחת מעין שלש; אמר ליה רבן גמליאל: עקיבא! עד מתי אתה מכניס ראשך בין המחלוקת? אמר ליה: רבינו! אף על פי שאתה אומר כן וחבריך אומרים כן - למדתנו רבינו: יחיד ורבים הלכה כרבים!

רבי יהודה אומר משמו (של רבן גמליאל): כל שהוא משבעת המינים

(ברכות לו, ב)

ולא מין דגן הוא (שבמין דגן יש חילוק: שאם עשאו פת - הכל מודים שצריך לאחריו שלש ברכות), או (אף אם) מין דגן ולא עשאו פת (בשתיים אלו נחלקו רבן גמליאל וחכמים), רבן גמליאל אומר: שלש ברכות, וחכמים אומרים: ברכה אחת; כל שאינו לא משבעת המינים ולא מין דגן - כגון: פת אורז ודוחן - רבן גמליאל אומר: ברכה אחת מעין שלש, וחכמים אומרים: ולא כלום'; במאי אוקימתא (להווא דלעיל דקתני זלכסוף ברכה אחת מעין שלש')? - כרבן גמליאל? אימא סיפא דרישא (דהיא מתניתא דמתני גבי הכוס את החטה, דהיא רישא דידה, וקתני סיפא): 'אם אין הפרוסות קיימות - בתחלה מברך עליה "בורא מיני מזונות" ולכסוף מברך עליה ברכה אחת מעין שלש' - מני? אי רבן גמליאל, השתא (אפילו) אכותבות ואדיסא אמר רבן גמליאל (במתניתין בתרייתא 'או מין דגן ולא עשאו פת מברך אחריו) שלש ברכות, אם אין הפרוסות קיימות (שבתחלתו פת ממש היה) מיבעיא (וכשנמוח, מי גרע מדייסא)? אלא פשיטא רבנן (דאמרי גבי דייסא 'ברכה אחת', והאי נמי משנמוח - לאו פת הוא, והוי כדייסא); אי הכי - קשיא דרבנן אדרבנן?! אלא לעולם רבנן, ותני גבי אורז 'ולכסוף אינו מברך עליו ולא כלום'. (והלכתא' לא גרסינן).

אמר רבא: האי ריהטא (הוא חביץ קדרה) דחקלאי (בני כפר), דמפשי ביה קמחא (שמרבים בו קמח) - מברך "בורא מיני מזונות"; מאי טעמא? - דסמידא עיקר; דמחוזא (בני כרך) - דלא מפשי ביה קמחא - מברך עליו "שהכל נהיה בדברו" מאי טעמא? דובשא עיקר. והדר אמר רבא: אידי ואידי "בורא מיני מזונות", דרב ושמואל דאמרי תרויהו 'כל שיש בו מחמשת המינים - מברכין עליו "בורא מיני מזונות"'.
(ענין שלני"קוק: שמפוררין בתוך האלפס לחם [ומבשלים])

אמר רב יוסף: האי חביצא (כעין שלני"קוק: שמפוררין בתוך האלפס לחם [ומבשלים]) דאית ביה פרורין כזית - בתחלה מברך עליו "המוציא לחם מן הארץ" ולכסוף מברך עליו שלש ברכות; דלית ביה פרורין כזית - בתחלה מברך עליו "בורא מיני מזונות" ולכסוף ברכה אחת מעין שלש. אמר רב יוסף: מנא אמינא לה (דאפורין כזית מברכין המוציא)? - דתניא: 'היה (ישראל) עומד ומקריב מנחות בירושלים (ונתנה לכהן להקריבה), אומר "ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" (אם לא הביא מנחות זה ימים רבים); נטלן (הכהן) לאכלן - מברך "המוציא לחם מן הארץ"', ותני עלה (כלומר: ותנן על המנחות: מנחת מחבת ומנחת מרחשת הקריבות כשהן אפירות) 'וכללן פותחן כזית' (כלומר: בוצען קודם קמיצה ועושה אותן פתיתין כזיתים, כדכתיב פתות אותה פתים (ויקרא ב, ו) אלמא פתיתין כזיתים מברך עליהן "המוציא").
אמר ליה אביי: אלא מעתה, לתנא דבי רבי ישמעאל דאמר 'פורזן (למנחות האפירות על המחבת ועל המרחשת קודם קמיצה, עד שמחזירין לסלתן) עד שמחזירין לסלתן' - הכי נמי דלא בעי ברוכי "המוציא לחם מן הארץ" (הכי נמי דפליג אהא דקתני מברך המוציא)? וכי תימא הכי נמי, והתניא 'לקט מכולן (פתיתין המנחות) כזית ואכלן: אם חמץ הוא - ענוש כרת, ואם מצה הוא - אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח' (ומדקאמר 'יוצא בו ידי חובתו בפסח' משום אכילת מצה, דמצות עשה היא, דכתיב [שמות יב, יח] בערב תאכלו מצות, והתם - לחם בעינן, דכתיב בה לחם עוני [דברים טז, ג] - אלמא לחם הוי, ומברך "המוציא", והא מתניתין על כרחך רבי ישמעאל היא, דהא קתני 'לקט מכולן כזית' - אלמא בפתיתין פחותין מכזית קאי)?!

הכא במאי עסקינן - בשערסן (כשחזר וגבלן יחד וחזר ואפאן; 'ערסן' לשון עריסותיכם [במדבר טו, כ]).

אי הכי - אימא סיפא: 'והוא שאכלן בכדי אכילת פרס' (שלא ישהה משהתחיל לאכול שיעור כזית עד שגמר אכילת השיעור יותר מכדי אכילת חצי ככר של שמנה ביצים, דהוי חציו ארבעה ביצים, שזהו צירוף שיעור אכילה; ואם שהה יותר - אין האכילה מצטרפת, והוה ליה כאוכל חצי זית היום וחצי זית למחר, ואין בו חיוב כרת אם חמץ הוא), ואי בשערסן, האי 'שאכלן'? (והוא) 'שאכלו' (לשון יחיד) מיבעי ליה?!

הכא במאי עסקינן - בבא מלחם גדול (ובשלא ערסן היא, וכדקאמר; והא דקתני דחשיב למיהוי לחם - בבא מלחם גדול ונשאר מן הלחם: שלא נפרס כולו, אבל אם נפרס כולו - לא חשיבי פתיתין הפחותים מכזית, ולא מברכין "המוציא", ואין יוצא בהן ידי חובת מצה בפסח).
מאי הוה עלה?

אמר רב ששת: האי חביצא, אף על גב דלית ביה פרורין כזית - מברך עליו "המוציא לחם מן הארץ".

אמר רבא: והוא דאיכא עליה תוריתא דנהמא (תואר מראית הלחם).

טרוקנין - חייבין בחלה; וכי אתא רבין אמר רבי יוחנן: טרוקנין פטורין מן החלה.

מאי 'טרוקנין'?

אמר אביי: כובא דארעא (עושה מקום חלל בכירה ונותן בתוכו מים וקמח, כמו שעושין באלפט).

ואמר אביי: טריתא פטורה מן החלה.

מאי 'טריתא'?

איכא דאמרי גביל מרתח (נותנים קמח ומים בכלי ובוחשין בכף ושופכים על הכירה כשהיא נסקת), ואיכא דאמרי נהמא דהנדקא (בצק שאופין בשפוד ומושחים אותו תמיד בשמן או במי ביצים ושמן), ואיכא דאמרי לחם העשוי לכותח (אין אופין אותו בתנור אלא בחמה).

תני רבי חייא: 'לחם העשוי לכותח - פטור מן החלה'.

והא תניא 'חייב בחלה'?

התם כדקתני טעמא: 'רבי יהודה אומר: מעשיה מוכיחין עליה: עשאן

(ברכות לח, א)

כעבין (ערוכה ומקוטפת כגלוסקאות נאות - גלי דעתיה דלחם עשאה) חייבין; כלמודין (כנסרים בעלמא: שלא הקפיד על עריסתם, ודוגמתו שנינו במועד קטן (פ"ב דף יב.) 'עושה לו למודין': לוחין לבור של יין, לכסותו) - פטורים.

אמר ליה אביי לרב יוסף: האי כובא דארעא - מאי מברכין עלויה?
אמר ליה: מי סברת נהמא הוא? גובלא בעלמא הוא, ומברכין עלויה
"בורא מיני מזונות".

מר זוטרא קבע סעודתיה עלויה וברך עלויה "המוציא לחם מן הארץ" ושלש ברכות.

אמר מר בר רב אשי: ואדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח; מאי טעמא?
'לחם עוני' קרינן ביה. [נדברים טזג.] לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחפזו יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך]
ואמר מר בר רב אשי: האי דובשא דתמרי - מברכין עלויה "שהכל נהיה בדברו", מאי טעמא? - זיעה בעלמא הוא (ואינו פרי לברך עליו "בורא פרי העץ").

כמאן?

כי האי תנא, דתנן [תרומות פ"א מ"ב]: 'דבש תמרים ויין תפוחים וחומץ ספוניות' (סופי ענבים שאין מתבשלים עולמית, ועושים מהן חומץ) ושאר מי פירות של תרומה: רבי אליעזר מחייב קרן וחומש (לשותה ממנו בשוגג), ורבי יהושע פוטר (דזיעה בעלמא הוא ואין שם תרומה חל עליו, ואין לך פרי הניתן למשקה אלא זיתים וענבים בלבד) - (והיינו כמר בר רב אשי).

אמר ליה ההוא מרבנן לרבא: טרימא (ושם 'טרימא' כל דבר הכתוש קצת ואינו מרוסק) מהו (מה מברכין עליו)?

לא הוה אדעתיה דרבא מאי קאמר ליה (לא היה מבין מהו שואל); יתיב

רבינא קמיה דרבא, אמר ליה (רבינא לההוא מרבנן איזו טרימא אתה שואל):

דשומשמי קא אמרת (להוציא שמן)? או דקורטמי (כרכום שכותשים אותו ונותנין בו יין ושותין) קא אמרת? או דפורצני (כתישת ענבים לתת לתוך החרצנים מים לעשות תמד) קא אמרת?

אדהכי והכי אסקיה רבא לדעתיה (מתוך דברי רבינא הבין רבא את השאלה), אמר ליה: חשילתא ודאי קא אמרת (דבר מעוך שאלתני; כמו 'ביעי חשילתא' דשחיתת חולין (דף צג.)) ואדכרתן מלתא: הא דאמר רב אסי 'האי תמרי של תרומה - מותר לעשות מהן טרימא (שאינו מפסידה) ואסור לעשות מהן שכר' (אלמא דבמילתיה קאי, וכיון דהכי הוא - מברכין עליו "בורא פרי העץ")!

והלכתא: תמרי ועבדינהו טרימא - מברכין עלויהו "בורא פרי העץ"; מאי טעמא? - במלתייהו קיימי כדמעיקרא.

שתייתא (מאכל העשוי מקמח קליות שנתיבשו בתנור בעוד שהשבלים לחים): רב אמר "שהכל נהיה בדברו", ושמואל אמר "בורא מיני מזונות".

אמר רב חסדא: ולא פליגי: הא בעבה, הא ברכה: עבה - לאכילה עבדי לה (ובמילתיה קיימא), רכה - לרפואה קא עבדי לה. מתיב רב יוסף: 'ושוין שבוחשין' (מגיסין בכף לערבו יפה במימיו) את השתות [ה'שתיתא'] בשבת, ושותין זיתום המצרי (מפורש במסכת פסחים (דף מב:); ואי סלקא דעתא לרפואה קא מכוין, רפואה בשבת מי שרי? אמר ליה אביי: ואת לא תסברא? והא תנן 'כל האוכלין אוכל אדם לרפואה בשבת, וכל המשקין שותה'? אלא מה אית לך למימר, גברא לאכילה קא מכוין (אלמא לאכילה מכוין, ורפואה ממילא הויא)? הכא נמי גברא לאכילה קא מכוין?! לישנא אחרינא: אלא מה אית לך למימר, גברא לאכילה קא מכוין, ורפואה ממילא קא הויא? הכא נמי לאכילה קא מכוין ורפואה ממילא קא הויא? וצריכא דרב ושמואל (ואף על גב דתניא לענין שבת דאוכל הוא ומותר לאכלו בשבת - איצטריך למימר דטעון ברכה), דאי מהאי - הוה אמינא 'לאכילה קא מכוין ורפואה ממילא קא הויא, אבל הכא - כיון דלכתחלה לרפואה קא מכוין לא לבריך עלויה כלל' - קא משמע לן: כיון דאית ליה הנאה מיניה (שהרי מאכל הוא) - בעי ברוכי. ('והלכתא' לא גרסינן, ומהלכות גדולות הוא.)

שעל הפת הוא אומר "המוציא [לחם מן הארץ]": תנו רבנן: 'מה הוא אומר? - "המוציא לחם מן הארץ"; רבי נחמיה אומר: "מוציא לחם מן הארץ". אמר רבא: במוציא - כולי עלמא לא פליגי, דאפיק משמע, דכתיב (במדבר כג, כב) אל מוציאם ממצרים [כתועפת ראם לן] (וכשנאמרה פרשת בלעם כבר יצאו); כי פליגי ב"המוציא": רבנן סברי "המוציא" - "דאפיק" משמע (שהוציא כבר; והא ודאי ברכה הגונה, דלשעבר בעינן, שהרי כבר הוציא הלחם הזה מן הארץ שהוא בא ליהנות הימנו), דכתיב (דברים ח, טו) [המוליך במדבר הגדל והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים] המוציא לך מים מצור החלמיש (וכבר הוציא), ורבי נחמיה סבר "המוציא" = "דמפיק" משמע (שעתידי להוציא), שנאמר (שמות ו, ז) [ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני ה' אלקיכם] המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים (וכשנאמר פסוק זה למשה - עדיין לא יצאו; והמוציא לך מים' - עדיין היה מוציא כל ימי היותם במדבר).

ורבנן? ההוא - הכי קאמר להו קודשא בריך הוא לישראל: כד מפיקנא לכו - עבידנא לכו מלתא כי היכי דידעיתו דאנא הוא דאפיקית יתכון ממצרים (שאני הוא שהוצאתי אתכם), דכתיב 'וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא'.

משתבחין ליה רבנן לרבי זירא את בר רב זכיד אחוה דרבי שמעון בר רב זכיד, דאדם גדול הוא ובקי בברכות הוא; אמר להם: לכשיבא לידכם - הביאוהו לידי. זמנא חדא איקלע לגביה, אפיקו ליה ריפתא, פתח ואמר "מוציא"; אמר: זה הוא שאומרים עליו דאדם גדול הוא ובקי בברכות הוא? בשלמא אי אמר "המוציא",

(ברכות לח, ב) אשמעינן טעמא (פירושא דקרא כמו שפירשנוהו ולמדנו פירושו) ואשמעינן דהלכתא כרבנן (ד'המוציא' = דאפיק הוא), אלא דאמר "מוציא" מאי קא משמע לן (הכל מודים בזו)? ואיהו דעבד - לאפוקי נפשיה מפלוגתא. והלכתא "המוציא לחם מן הארץ", דקיימא לן כרבנן, דאמרי 'דאפיק משמע'.

ועל הירקות אומר [נ"ב] "בורא פרי האדמה"; רבי יהודה אומר "בורא מיני דשאים": קתני ירקות דומיא דפת: מה פת שנשתנה על ידי האור - אף ירקות נמי שנשתנו על ידי האור (ואפילו הכי במילתייהו קיימי, ומברכין עלייהו "בורא פרי האדמה"). אמר רבנאי משמיה דאביי: זאת אומרת: שלקות (כל ירק שלוק) - מברכין עליהן "בורא פרי האדמה". <ממאי מדקתני ירקות דומיא דפת>

דרש רב חסדא (כך) משום רבינו, ומנו? – רב: שלקות מברכין עליהם בורא פרי האדמה; ורבותינו היורדין מארץ ישראל, ומנו? – עולא משמיה דרבי יוחנן אמר: שלקות – מברכין עליהן "שהכל נהיה בדברו" (הרי הדבר במחלוקת); ואני אומר (ליישב דבריהם שאין חלוקין): (יש מהן "פרי האדמה" ויש מהן "שהכל"): כל (ידק הנאכל חי) שתחלתו "בורא פרי האדמה" – שלקו (אפקיה ממלתיה לגריעותא, ומברך) "שהכל נהיה בדברו" (ולקמן מוקי לה בתומי וכרתי), וכל (ידק שאין דרכו ליאכל חי) שתחלתו (אם אכלו חי, מברך) "שהכל נהיה בדברו" – שלקו (והביאו לדרך אכילתו – הוא עיקר פירו, ומברך) "בורא פרי האדמה".

בשלמא 'כל שתחלתו "שהכל נהיה בדברו" שלקו בורא פרי האדמה' – משכחת לה בכרבא וסלקא וקרא, אלא 'כל שתחלתו בורא פרי האדמה שלקו שהכל' היכי משכחת לה?

אמר רב נחמן בר יצחק (כך): משכחת לה בתומי וכרתי.

דרש רב נחמן משום רבינו, ומנו? – שמואל: שלקות – מברכין עליהם בורא פרי האדמה; וחבריו היורדים מארץ ישראל, ומנו? – עולא (רב נחמן חשוב ולא קרי לעולא 'רבותינו') משמיה דרבי יוחנן אמר: שלקות מברכין עליהן "שהכל נהיה בדברו", ואני אומר במחלוקת שנויה (שהם חלוקין בפלוגתא דרבי מאיר ורבי יוסי, ודברי שמואל ודברי רבי יוחנן בכל מיני ירוקות הן, וחלוקין זה על זה: שמואל כרבי מאיר דאמר מבושל קאי במלתיה, ורבי יוחנן קאי כרבי יוסי), דתניא [נפוסתא פסחים פ"ב מ"א]: 'יוצאין (ידי אכילת מצה של מצוה) ברוקיה השרוי (במים) ובמבושל שלא נמוח (וקרינן ביה לחם עוני) – דכדי רבי מאיר; ורבי יוסי אומר: יוצאים ברוקיה השרוי אבל לא במבושל אף על פי שלא נמוח (דתו לאו לחם איקרי)'; ולא היא: דכולי עלמא שלקות מברכין עליהן בורא פרי האדמה; ועד כאן לא קאמר רבי יוסי התם אלא משום דבעינן טעם מצה וליכא, אבל הכא אפילו רבי יוסי מודה (דלענין ברכה – במילתיה קאי).

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: שלקות מברכין עליהם "בורא פרי האדמה"; ורבי בנימין בר יפת אמר רבי יוחנן: שלקות מברכין עליהם "שהכל נהיה בדברו"!

אמר רב נחמן בר יצחק: קבע עולא לשבשתיה כרבי בנימין בר יפת (עולא שאמר משום רבי יוחנן לעיל "שהכל" למד וקבע שבשוו כרבי בנימין עד שנתקעה בלבו, ועכשיו אומר בבית המדרש בשם רבי יוחנן).

תהי בה רבי זירא (במחלוקת זו שהזכרה בבית המדרש): וכי מה ענין (להזכיר) רבי בנימין בר יפת אצל רבי חייא בר אבא (במחלוקת בית המדרש? הרי אינו כדאי לחלוק עליו)? רבי חייא בר אבא דייק וגמיר שמעתא מרבי יוחנן רביה, ורבי בנימין בר יפת לא דייק! ועוד: רבי חייא בר אבא – כל תלתין יומין מהדר תלמודיה קמיה דבי יוחנן רביה, ורבי בנימין בר יפת לא מהדר! ועוד בר מן דין ובר מן דין (לבר משתי ראיות הללו שאמרת שאין רבי בנימין כלום אצל רבי חייא – יש לנו עוד ראיה שלא אמר רבי יוחנן מימיו שלקות "שהכל"): דההוא תורמסא דשלקי ליה שבע זמנין בקדרה ואכלי ליה בקנוח סעודה, אתו ושאלו לרבי יוחנן, ואמר להו: מברכין עלויה "בורא פרי האדמה" (אלמא אף על גב דשלקיה – קאי במלתיה)! ועוד אמר רבי חייא בר אבא: 'אני ראיתי את רבי יוחנן שאכל זית מליח (שהיה מלוח זה כמה ימים, וקיימא לן (פסחים עו.) מליח כרותח) וברך עליו תחלה וסוף': אי אמרת בשלמא שלקות במילתייהו קיימי – בתחלה מברך עליו "בורא פרי העץ" ולבסוף מברך עליו ברכה אחת מעין שלש; אלא אי אמרת שלקות לאו במילתייהו קיימי, בשלמא בתחלה מברך עליו "שהכל נהיה בדברו" אלא לבסוף מאי מברך? דילמא "בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שברא".

מתיב רב יצחק בר שמואל: 'ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו כפסח – יוצא בהן ובקלח שלהן, אבל לא כבושין' (בירקות של מרור היא שנויה, בפרק 'כל שעה' (דף לט.) לומר שאין יוצאין בהן שלוקין משום מרור; אלמא לאו במילתייהו קיימי; שלוק הוי נימוח טפי ממבושל) ולא שלוקין ולא מבושלין' ואי סלקא דעתא במילתייהו קאי – שלוקין אמאי לא?

שאני התם דבעינן טעם מרור וליכא (אבל לענין ברכה שם פרי עליו).

אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא: רבי יוחנן היכי מברך על זית מליח? כיון דשקילא לגרעיניה –

(ברכות לט, א)

בצר ליה שיעורא (וגבי ברכת פירות הארץ – 'אכילה' כתיבה, ואכילה בכזית) !
אמר ליה: מי סברת כזית גדול בעינן? כזית בינוני בעינן,
וההוא דאיתו לקמיה דרבי יוחנן – זית גדול הוה: דאף על גב
דשקלוה לגרעינותיה – פש ליה שיעורא, דתנן [כלים פ"ז מ"ח]: 'זית
שאמדו' (לענין שיעור כל אכילות) – לא קטן ולא גדול אלא בינוני, וזהו
אגודי' ואמר רבי אבהו: לא 'אגודי' שמו אלא 'אברוטי' שמו,
ואמרי לה 'סמרוסי' שמו, ולמה נקרא שמו 'אגודי'? – ששמנו
אגור בתוכו (מזומן לצאת ממנו: שאינו נבלע בפרי כמשקה תפוחים ותותים, אלא אגור כמשקה
ענבים).

נימא כתנאי: דהנהו תרי תלמידי דהווי יתבי קמיה דבר קפרא;
הביאו לפניו כרוב ודורמסקין (אף הן שלקות מעשב שקורין אקדלשי"ט בלע"ז [שי"ח בר
בשם 'מלוח' – אוצר לועזי רש"י]; כך ראיתי בפירוש בבא קמא של רבינו יצחק ברבי יהודה; אבל כאן
פירש פרונ"ש [שדיף קטן עגול מזן דמשקאי, כלפיתו שטירה]; וכן שמעתי אני כאן ובבבא קמא (פ"ד קטז):
- פרונ"ש; ואי אפשר להעמידה, דאם כן הרי ברכתו "בורא פרי העץ" והאין קדם וברך על הפרגיות שברכתן
– "שהכל" ואינם כדברים חשובים, כדמפרש ואזיל) ופרגיות (בשר עוף שקורין פרדרי"א [חגלות]);
נתן בר קפרא רשות לאחד מהן לברך, קפץ וברך על הפרגיות; לגלג
עליו חבירו – כעס בר קפרא, אמר: לא על המברך אני כועס אלא
על המלגלג אני כועס: אם חבירך דומה כמי שלא טעם טעם בשר
מעולם (ונעשה הבשר חביב עליו), אתה על מה לגלגת עליו? חזר ואמר: לא
על המלגלג אני כועס, אלא על המברך אני כועס; ואמר: אם חכמה
אין כאן – זקנה אין כאן (הלא זקן אני והיה לו לשאלני על איזה מהן יברך לפטור את שאר
המיני; ודברים הללו אינן באין ללפת את הפת אלא שלא מחמת הסעודה הן באין, ואמרינן לקמן (דף מא):
דטעונין ברכה לפניהם ואין הפת פוטרותן) ?

תנא: ושניהם לא הוציאו שנתן.
מאי לאו בהא קא מיפלגי: דמברך סבר שלקות ופרגיות – "שהכל נהיה
בדברו" הלכך חביב עדיף (דכרוב ודורמסקין – "שהכל" ברכתו, כפרגיות, דעל דבר שאין
גדולו מן הארץ, כגון: בשר ביצים ודגים – תנא במתניתין "שהכל", וכיון דברכותיהם שוות – חביב עדיף),
ומלגלג סבר שלקות – "בורא פרי האדמה" (שהיא ברכה חשובה לעצמה לדברים
חשובים והיה לו להקדימו), פרגיות – "שהכל נהיה בדברו", הלכך פירא
עדיף?

לא! דכולי עלמא שלקות ופרגיות – "שהכל נהיה בדברו" והכא
בהאי סברא קא מיפלגי: מר סבר חביב עדיף ומר סבר כרוב עדיף,
דזיין (דתניא לקמן (דף מד): כרוב למזון, ותרדין לרפואה).
אמר רבי זירא: כי הוינן בי רב הונא – אמר לן: הני גרגלידי
דלפתא (ראשי לפתות), פרמינהו (מנושי"ר בלע"ז, לשון קניבת ידק) פרימא רבא –
בורא פרי האדמה; פרימא זוטא – "שהכל נהיה בדברו" (פרימא זוטא –
גריעותא היא; ובשאלו חי קאי); וכי אתאן לבי רב יהודה – אמר לן: אידי
ואידי "בורא פרי האדמה", והאי דפרמינהו טפי – כי היכי
דנמתיק טעמיה.

אמר רב אשי: כי הוינן בי רב כהנא – אמר לן: תבשילא דסלקא
דלא מפשו בה קמחא – "בורא פרי האדמה", דלפתא דמפשו בה קמחא
טפי – "בורא מיני מזונות", והדר אמר: אידי ואידי "בורא פרי
האדמה", והאי דשדי בה קמחא טפי – לדבוקי בעלמא עבדי לה.

אמר רב חסדא: תבשיל של תרדין – יפה ללב וטוב לעינים, וכל
שכן לבני מעים.

אמר אביי: והוא דיתיב אבי תפי (על מקום שפיתת הקדירה) ועביד תוך
תוך (כלומר: ששלוך ונמחה מאד, וקול רתיחתו נשמעת כקול 'תוך' 'תוך').

אמר רב פפא: פשיטא לי מיא דסלקא (תבשיל של תרדין) – כסלקא (לענין
ברכה), ומיא דלפתא – כלפתא, ומיא דכולהו שלקי – ככולהו שלקי;
בעי רב פפא: מיא דשיבתא (ירק שנותנין מעט בקדרה למתק בעלמא ולא לאכלו אני"ט
בלע"ז) – מאי?: למתוקי טעמא עבדי (ומברכין על מימי תבשיל ב"פ האדמה) ? או
לעבורי זוהמא עבדי לה?

תא שמע: 'השקת, משנתנה טעם בקדירה' – אין בה (בבד שלה משנתנה בקדירה
והוציאה) משום תרומה ואינה מטמאה טומאת אוכלים (דהוה ליה כעץ בעלמא
מדקתני 'משנתנה טעם'), שמע מינה למתוקי טעמא עבדי לה!

שמע מינה .

אמר רב חייא בר אשי: פת צנומה (יבשה; וכן צנומות = דקות) בקערה (שנתנה בקערה לשרות) - מברכין עליה "המוציא", ופליגא דרבי חייא, דאמר רבי חייא: 'צריך שתכלה ברכה (ברכת המוציא) עם הפת (עם פריסת הפרוסה מן הפת)' (והאי פרוס ועומד הוא) .

מתקיף לה רבא: מאי שנא צנומה דלא? - משום דכי כליא ברכה אפרוסה קא כליא (כיון דאמרת 'עם פריסת הפרוסה תכלה', מאי חשיבותא ומאי אהניתא)? על הפת נמי כי קא גמרה - אפרוסה גמרה

(ברכות לט, ב)

אלא אמר רבא: מברך ואחר כך בוצע (וגומר כל הברכה ואחר כך מפריש הפרוסה, דכליא ברכה אפת שלם) .

נהרדעי עבדי כרבי חייא, ורבנן עבדי כרבא. אמר רבינא: אמרה לי אס: אבוך עביד כרבי חייא, דאמר רבי חייא: צריך שתכלה ברכה עם הפת, ורבנן עבדי כרבא. והלכתא כרבא, דאמר: מברך ואחר כך בוצע.

איתמר: הביאו לפנייהם פתיתין ושלמין, אמר רב הונא: (אם רצה) מברך על הפתיתין ופוטר את השלמין (ואם הפתיתין גדולים מן השלמין צריך לברך עליהן) ;

ורבי יוחנן אמר: שלמה מצוה מן המובחר; אבל פרוסה של חטין ושלמה מן השעורין - דברי הכל מברך על הפרוסה של חטין ופוטר את השלמה של שעורין. אמר רבי ירמיה בר אבא: (הא דאמרת פרוסה של חטין ושלמה של שעורין -) כתנאי: [תרומות פ"ב מ"ה] 'תודמין בצל קטן שלם אבל לא חצי בצל גדול' (ואף על פי שיש בו יותר מקטן שלם); רבי יהודה אומר: לא כי, אלא חצי בצל גדול' - מאי? לאו בהא קמיפלגי: דמר סבר חשוב עדיף ומר סבר שלם עדיף? היכא דאיכא כהן - כולי עלמא לא פליגי דחשוב עדיף; כי פליגי דליכא כהן, דתנן [תרומות פ"ב מ"ד]: 'כל מקום שיש כהן - תורם מן היפה' (ונתנו לו מיד), וכל מקום שאין כהן - תורם מן המתקיים (במקום שאין כהן צריך לישראל שיצניענו עד שימצא כהן ליתנו לו, וחצי בצל אין מתקיים); רבי יהודה אומר: אין תורם אלא מן היפה' .

אמר רב נחמן בר יצחק: וירא שמים יוצא ידי שניהן (ידי מחלוקת של רב הונא ורבי יוחנן), ומנו? - מר בריה דרבינא, דמר בריה דרבינא מניח פרוסה בתוך השלמה (ונמצאו שתיהן בידו) ובוצע (או משתיהן או מן השלמה) .

תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק: 'מניח הפרוסה בתוך השלמה ובוצע ומברך' !

אמר ליה: מה שמך?

אמר ליה: שלמן.

אמר ליה: שלום אתה ושלמה משנתך, ששמת שלום בין התלמידים.

אמר רב פפא: הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך שלמה ובוצע; מאי טעמא? - [דברים טז, ג] לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני [כי בחפזו יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך] כתיב (ודרכו של עני בפרוסה, לפיכך צריך שיראה כבוצע מן הפרוסה) .

אמר רבי אבא: ובשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות, מאי טעמא? - (שמות טז, כב) [ויהי ביום הששי לקטן] לחם משנה [שני העמר לאחד ויבאו כל נשיאי העדה ויגידו למשה] כתיב .

אמר רב אשי: חזינא ליה לרב כהנא דנקיט תרתי ובצע חדא. רבי זירא הוה בצע אכולא שירותא (פרוסה גדולה שהיה די לו לכל הסעודה בשבת); אמר ליה רבינא לרב אשי: והא קא מתחזי כרעבתנותא?! אמר ליה: כיון דכל יומא לא קעביד הכי והאידנא קא עביד - לא מתחזי כרעבתנותא.

רב אמי ורב אסי, כי הוה מתרמי להו ריפתא דערובא (שערבו בו אתמול ערובי חצירות) - מברכין עליה "המוציא לחם מן הארץ", אמרי: הואיל ואתעביד ביה מצוה חדא - נעביד ביה מצוה אחריתי .

(ברכות מ, א)

אמר רב: "טול ברוך" "טול ברוך" - אינו צריך לברך (הבוצע קודם שטעם מן הפרוסה בצע ממנה והושיט למי שאצלו, ואמר ליה "טול מפרוסת הברכה", אף על פי שטח בינתים - אין צריך לחזור לברך, ואף על גב דשיחה היא הפסקה, כדאמרינן במנחות (פרק ג' דף לו.) 'סח בין תפילין לתפילין צריך לברך', וכן בכסוי הדם - הך שיחה 'צורך ברכה', ולא מפסקא); "הבא מלח" "הבא לפתן" - צריך לברך;
ורבי יוחנן אמר: אפילו, הביאו מלח "הביאו לפתן" - נמי אינו צריך לברך (הביאו מלח נמי אין צריך לברך, שאף זו צורך ברכה: שתהא פרוסה של ברכה נאכלת בטעם); "גביל לתורי" (גביל את המורסן במים לצורך השוורים) "גביל לתורי" - צריך לברך.
ורב ששת אמר: אפילו "גביל לתורי" נמי אינו צריך לברך, דאמר רב יהודה אמר רב: אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו שנאמר (דברים י"א, טו) ונתת עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת.

אמר רבא בר שמואל משום רבי חייא: אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיביאו מלח או לפתן לפני כל אחד ואחד.
רבא בר שמואל אקלע לבי ריש גלותא, אפיקו ליה ריפתא ובצע להדיא (כלומר: מיד, ולא המתין למלח ולפתן); אמרו ליה: הדר מר משמעתי? אמר להו: לית דין צריך בשש (עכוב, כמו בושש וכו' (שופטים ה, כח), כלומר: פת נקיה היא זו, ואין צריכה לפתן).

ואמר רבא בר שמואל משום רבי חייא: אין מי רגלים כלים (מן הגוף) אלא בישיבה (לפי שכשהקלוח קרוב לפיסוק - הוא דואג שלא יפלו נצוצות על רגליו, ומפסיק).
אמר רב כהנא: ובעפר תיחוח - אפילו בעמידה (בעפר תיחוח ליכא נצוצות), ואי ליכא עפר תיחוח - יעמוד במקום גבוה וישתין למקום מדרון.

ואמר רבא בר שמואל משמיה דרבי חייא: אחר כל אכילתך - אכול מלח, ואחר כל שתייתך - שתה מים, ואי אתה נזוק.
תניא נמי הכי: 'אחר כל אכילתך - אכול מלח, ואחר כל שתייתך - שתה מים, ואי אתה נזוק'.
תניא אידך: 'אכל כל מאכל ולא אכל מלח, שתה כל משקין ולא שתה מים, כיום ידאג מן ריח הפה, וכלילה ידאג מפני אסכרה (ב"ר מלאנ"ט)'.
תנו רבנן: 'המקפה אכילתו במים (שותה מים הרבה אחר אכילתו עד שאכילתו צפה במים; ויצף הברזל מתרגמין 'וקפא פרזלא' (מלכים ב' ו, י)) - אינו בא לידי חולי מעים'; וכמה?

אמר רב חסדא: קיתון לפת.
אמר רב מרי אמר רבי יוחנן: הרגיל בעדשים אחת לשלשים יום - מונע אסכרה מתוך ביתו (שהחולי בא מחמת עצור בני מעים, והעדשים משלשלים), אבל כל יומא - לא; מאי טעמא? - משום דקשה לריח הפה.
ואמר רב מרי אמר רבי יוחנן: הרגיל בחרדל אחת לשלשים יום - מונע חלאים מתוך ביתו, אבל כל יומא - לא; מאי טעמא? - משום דקשה לחולשא דלבא.

אמר רב חייא בר אשי אמר רב: הרגיל בדגים קטנים אינו בא לידי חולי מעים, ולא עוד אלא שדגים קטנים מפרין ומרביין ומברין כל גופו של אדם.
אמר רבי חמא ברבי חנינא: הרגיל בקצח (רבתינו מפרשים ניי"ל"א בלע"ז, אבל אני שמעתי מין זרעים שזורעין אותו בארץ ישמעאל) - אינו בא לידי כאב לב.

מיתיבי: 'רבן שמעון בן גמליאל אומר: קצח - אחד מששים סמני המות הוא, והישן למזרח גרנו (של קצח, שרוח מערבית רוח לחה ומתונתה היא, ומכנסת הריח בתוך הגוף) - דמו כראשו'?

לא קשיא: הא בריחו הא בטעמו (הריח קשה והטעם טוב).
אימיה דרבי ירמיה אפיא ליה ריפתא, ומדבקא ליה (קפח) בריפתא עד שקלט הטעם) ומקלפא ליה (מורידה אחר כך את הקפח) (בשביל הריח) [שלא יזיק].

רבי יהודה אומר: בורא מיני דשאים:
אמר רבי זירא ואיתימא רב חנינא בר פפא: אין הלכה כרבי יהודה.

ואמר רבי זירא ואיתימא רבי חנינא בר פפא: מאי טעמא דרבי יהודה? - אמר קרא (תהלים סח, כ) **ברוך ה' יום יום** [נעמס לנו האל ישועתנו סלה]; וכי ביום מברכין אותו ובלילה אין מברכין אותו? - אלא לומר לך: כל יום ויום תן לו מעין ברכותיו (בשבת מעין שבת, ביום טוב מעין יום טוב), הכא נמי: כל מין ומין תן לו מעין ברכותיו.

ואמר רבי זירא ואיתימא רבי חנינא בר פפא: בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם: מדת בשר ודם, כלי ריקן מחזיק, מלא אינו מחזיק; אבל הקב"ה אינו כן: מלא (אדם חכם) מחזיק, ריקן אינו מחזיק, שנאמר (שמות טו, כו) **ויאמר אם שמוע תשמע** [לקול ה' אלקיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך]: אם שמוע (פעם אחת) - **תשמע** (סופך שתטה און פעם אחרת), ואם לאו - לא תשמע. [נראה לי שצריך להיות לא מהפסוק בשמות, אלא מהפסוק דברים כח, א: והיה אם שמוע תשמע בקול ה' אלקיך לשמר לעשות את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום ונתת ה' אלקיך עליון על כל גויי הארץ, שזהו בברכה, וההמשך - בקללה:]

דבר אחר: אם שמוע בישן (ששנית ושלשת מה ששמעת אשתקד), **תשמע בחדש**; [דברים לז: ואם יפנה לבבך ולא תשמע ונדחת והשתחווית לאלהים אחרים ועבדתם] ואם יפנה לבבך - שוב לא תשמע.

משנה:

בירך על פירות האילן "בורא פרי האדמה" - יצא; ועל פירות הארץ "בורא פרי העץ" - לא יצא; ועל כולם אם אמר "שהכל נהיה בדברו" - יצא.

גמרא:

מאן תנא דעיקר אילן ארעא היא (דעיקר כל הפירות היא הארץ, והכל גדל הימנה)? אמר רב נחמן בר יצחק: רבי יהודה היא, דתנן [בכורים פ"א מ"ו]: **י"ב שב** **המעין ונקצץ האילן** (היה לו בית השלחין ובו מעין שהוא משקהו ממנו וקצר בכורים ממנו ואחר כך יבש המעין וכן שדה האילן וקצץ בכורים ממנו ואח"כ נקצץ האילן) - **מביא ואינו קורא** (שאינו יכול לומר "מן האדמה אשר נתת לי" [דברים כו, י]) דכיון דיבש המעין ונקצץ האילן ממנה - בטלה לה ארעא; **רבי יהודה אומר: מביא וקורא** (שהארץ היא עיקר).'

על פירות הארץ "בורא פרי העץ" - לא יצא: פשיטא!?

אמר רב נחמן בר יצחק: לא נצרכה אלא לרבי יהודה, דאמר: חטה - מין אילן היא, דתניא: **אילן שאכל ממנו אדם הראשון, רבי מאיר אומר: גפן היה, שאין לך דבר שמביא יללה על האדם אלא יין** (וחה הביא מיתה), **שנאמר** (בראשית ט, כב) **וישת מן היין וישכר** [ויתגל בתוך אהלה]; **רבי נחמיה אומר: תאנה היתה, שכדבר שנתקלקלו בו - נתקנו, שנאמר** (בראשית ג, ז) [ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירמם הם] **ויתפרו עלה תאנה** [ויעשו להם חגרת]; **רבי יהודה אומר: חטה היתה, שאין התינוק יודע לקרות 'אבא' ו'אמא' עד שיטעום טעם דגן** (וחה נקרא 'עץ הדעת'); סלקא דעתא אמינא: הואיל ואמר רבי יהודה 'חטה מין אילן היא' ליברך עליה "בורא פרי העץ" - קמשמע לן: היכא מברכין "בורא פרי העץ"? - היכא דכי שקלת ליה לפירי איתיה לגווא (הענף של עץ) והדר מפיק (פירי אחרני),

(ברכות מ, ב)

אבל היכא דכי שקלת ליה לפירי ליתיה לגווא, דהדר מפיק - לא מברכין עליה "בורא פרי העץ" אלא "בורא פרי האדמה".

ועל כולן אם אמר "שהכל נהיה בדברו" - יצא: [אתמר: רב הונא אומר: חוץ מן הפת ומן היין (כדאמרינן לקמן (דף מב.), שגורם ברכות הרבה לעצמו: בקדוש ובהבדלה ובברכת חתנים).]

ורבי יוחנן אמר: אפילו פת ויין.
 נימא כתנאי: 'ראה פת ואמר "כמה נאה פת זו, ברוך המקום
 שבראה" - יצא; ראה תאנה ואמר "כמה נאה תאנה זו, ברוך המקום
 שבראה" - יצא, דברי רבי מאיר; רבי יוסי אומר: כל המשנה
 ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו'; נימא רב הונא
 דאמר כרבי יוסי ורבי יוחנן דאמר כרבי מאיר?
 אמר לך רב הונא: אנא דאמרי אפילו לרבי מאיר: עד כאן לא קאמר
 רבי מאיר התם אלא היכא דקא מדכר שמיא דפת, אבל היכא דלא קא
 מדכר שמיא דפת - אפילו רבי מאיר מודה;
 ורבי יוחנן אמר לך: אנא דאמרי אפילו לרבי יוסי: עד כאן לא
 קאמר רבי יוסי התם אלא משום דקאמר ברכה דלא תקינו רבנן, אבל
 אמר "שהכל נהיה בדברו" דתקינו רבנן - אפילו רבי יוסי מודה.
 בנימין רעיא כרך ריפתא ואמר "ברוך מריה דהאי פיתא"! אמר רב:
 יצא!

והאמר רב 'כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה'?

דאמר "ברוך רחמנא מריה דהאי פיתא".

והא בעינן שלש ברכות?

מאי 'יצא' דקאמר רב - נמי יצא ידי ברכה ראשונה (ברכת הין).

מאי קמשמע לן?

אף על גב דאמרה בלשון חול.

תנינא [סוטה פ"ז מ"א]: 'ואלו נאמרים בכל לשון: פרשת סוטה (כשהכהן

משביעה) וידוי מעשר (בערתי הקדש מן הבית (דברים כו"ג)) וקריאת שמע ותפלה

וברכת המזון...?'

אצטריך: סלקא דעתך אמינא 'הני מילי דאמרה בלשון חול כי היכי
 דתקינו רבנן בלשון קדש, אבל לא אמרה בלשון חול כי היכי
 דתקינו רבנן בלשון קדש אימא לא' - קא משמע לן.

גופא אמר רב: כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה; ורבי
 יוחנן אמר: כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה.

אמר אביי: כוותיה דרב מסתברא, דתניא ' (דברים כו"ג) [ואמרת לפני ה' אלקיך בערתי

הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאמנה ככל מצותך אשר צויתני] לא עברתי ממצותיך ולא

שכחתי: לא עברתי - מלכוכך (ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש תרומה ומעשר), ולא

שכחתי - מלהזכיר שמך עליו'; ואילו מלכות לא קתני!

ורבי יוחנן תני: ולא שכחתי מלהזכיר שמך ומלכותך עליו.

משנה:

ועל דבר שאין גדולו מן הארץ - אומר "שהכל נהיה בדברו";
 על החומץ ועל הנובלות (מפרש בגמרא) ועל הגובאי (חגבים טהורים) אומר
 "שהכל נהיה בדברו";

רבי יהודה אומר: כל שהוא מין קללה - אין מברכין עליו (חומץ
 ונובלות וגובאי - על ידי קללה הן באין).

היו לפניו מינין הרבה: רבי יהודה אומר: אם יש ביניהן מין
 שבעה - עליו הוא מברך;

וחכמים אומרים: מברך על איזה מהן שירצה.

גמרא:

תנו רבנן: 'על דבר שאין גדולו מן הארץ, כגון: בשר בהמות

חיות ועופות ודגים - אומר "שהכל נהיה בדברו";

על החלב ועל הביצים ועל הגבינה - אומר "שהכל";

על הפת שעפשה ועל היין שהקרים (בוטרי"ר בלע"ז) ועל התבשיל שעבר
 צורתו - אומר "שהכל";

על המלח ועל הזמית ועל כמהין ופטירות - אומר "שהכל" -

למימרא דכמהין ופטירות לאו גדולי קרקע נינהו? והתניא 'הנווד

מפירות הארץ - אסור בפירות הארץ ומותר בכמהין ופטירות, ואם

אמר "כל גדולי קרקע עלי" - אסור אף בכמהין ופטירות?'

אמר אביי: מירבא רבו מארעא (מלחלוחית הארץ הם גדלים על העצים ועל הכלים),

מינקי לא ינקי מארעא.

והא 'על דבר שאין גדולו מן הארץ' קתני?
תני 'על דבר שאין יונק מן הארץ'.

ועל הנובלות:

מאי 'נובלות'?

רבי זירא ורבי אילעא: חד אמר בושלי כמרא (כמו 'שרופי חמה': שבשלם ושרפם החום ויבשו, ותמרים הם; 'כמרא' = חום, כמו 'מכמר בשרא' (פסחים דף נח.)), וחד אמר תמרי דזיקא (שהרוח משירן).

תנן: 'דבי יהודה אומר: כל שהוא מין קללה אין מברכין עליו'; בשלמא למאן דאמר 'בושלי כמרא', היינו דקרי ליה 'מין קללה', אלא למאן דאמר 'תמרי דזיקא' - מאי מין קללה?
אשאר (אחומץ וגובאי פליגי רבי יהודה).

איכא דאמרי: בשלמא למאן דאמר 'בושלי כמרא', היינו דמברכין עליהו "שהכל", אלא למאן דאמר 'תמרי דזיקא', "שהכל"? "בורא פרי העץ" מבעי ליה לברוכי (שהרי לא נשתנו לקלקול)?

אלא בנובלות סתמא כולי עלמא לא פליגי דבושלי כמרא ניהו, כי פליגי בנובלות תמרה, דתנן [דמאי פ"א מ"א]: 'הקלין שבדמאי' (פירות שהקלו חכמים בדמאי שלהן: שהלוקחן מעם הארץ אין צריך לעשר, אלו הן): 'השיתין, והרימין והעוזרדין, כנות שוח, וכנות שקמה, וגופנין, ונצפה, ונובלות תמרה... (שאינן חשובים ואין עם הארץ חש עליהם מלעשרן)';

'שיתין' - אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מין תאנים; 'רימין' - כנדי [פירות השיזף];

'העוזרדין' - טולשי (קולמשי);

'כנות שוח' - אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: תאיני חירותא [תאנים לבנות];

'כנות שקמה' - אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: דובלי [פרי עץ השקמה];

'גופנין שילהי' - גופני (ענבים סתוניות);

'נצפה' - פרחא [פרי הצלף];

'נובלות תמרה' - רבי אילעא ורבי זירא: חד אמר בושלי כמרא, וחד אמר תמרי דזיקא.

בשלמא למאן דאמר בושלי כמרא, היינו דקתני 'הקלין שבדמאי': ספיקן הוא דפטור, הא ודאן (אם ידוע שלא הופרש מהן מעשר) - חייב; אלא למאן דאמר תמרי דזיקא - ודאן חייב? הפקרא ניהו!?

הכא במאי עסקינן - שעשאן גורן (העני או מי שלקטן העמיד מהן ערימת כרי), דאמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב: 'הלקט והשכחה והפאה (אף על פי שפטורים מן המעשר) שעשאן גורן (לקטן עני ועשאן גורן) - הוקבעו למעשר (מדרבנן; דמאן דחזי סבר שתבואת קרקעו היא)'.
איכא דאמרי:

(ברכות מא, א)

בשלמא למאן דאמר ('נובלות' דמאי =) תמרי דזיקא (ונובלות דמתניתין אוקימנא בבושלי כמרא) - היינו דהכא (במתניתין תנן (דף מ)) קרי לה 'נובלות' סתמא והתם קרי לה ('נובלות) תמרה', אלא למאן דאמר בושלי כמרא ניתני אידי ואידי 'נובלות תמרה' או אידי ואידי 'נובלות' סתמא? קשיא.

היו לפניו מינין הרבה [רבי יהודה אומר: אם יש ביניהן מין שבעה - עליו הוא מברך; וחכמים אומרים: מברך על איזה מהן שירצה]:
אמר עולא: מחלוקת בשברכותיהן שוות (כגון זיתים ותפוחים, דתרווייהו "בורא פרי העץ", ובא לפטור את שתיהן בברכה אחת): דרבי יהודה סבר מין שבעה עדיף, ורבנן סברי מין חביב עדיף (איזה שירצה, דמתניתין - את החביב עליו משמע), אבל בשאין ברכותיהן שוות דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה (אין ברכה אחת פוסטרתן ושוב אין כאן מחלוקת ואע"ג דתנן (לעיל דף מ)) בירך על פירות האילן "בורא פרי האדמה" - יצא, הני מילי בחד מינא וטעה ובירך עליה "בורא פרי האדמה", אבל צנן חית ובירך על הצנן - לא נפטר זית).

מיתיבי* 'היו לפניו צנן וזית - מברך על הצנן ופוסט את הזית'!?

הכא במאי עסקינן? - כשהצנון עיקר (שבשבילו התחיל האכילה, ולא אכל זית אלא להפיג חורפו של צנון, דהוה ליה זית טפל, ותנן (דף טז): 'כל שהוא עיקר ועמו טפלה - מברך על העיקר ופוסט את הטפלה').

* (פשיטא' לא גרסינן עד 'מיתבי', חדא שאין זו שיטת הגמרא: [ש] מעיקרא קשיא ליה 'פשיטא', דלא איצטריך למימרא, והדר קשיא 'היכי מצי למימרא?', ועוד: דלא פשיטא היא: אי לאו דאשמעינן עולא, הוה אמינא 'צנון פוסט את הזית, דהתנן 'בירך על פירות האילן' "בורא פרי האדמה" - יצא').
אי הכי, אימא סיפא: 'רבי יהודה אומר: מברך על הזית, שהזית ממין שבעה' לית ליה לרבי יהודה הא דתנן 'כל שהוא עיקר ועמו טפלה - מברך על העיקר ופוסט את הטפלה'? וכי תימא הכי נמי דלית ליה, והתניא 'רבי יהודה אומר: אם מחמת צנון בא הזית - מברך על הצנון ופוסט את הזית'!
לעולם בצנון עיקר עסקינן, וכי פליגי רבי יהודה ורבנן - במילתא אחריית פליגי, וחסורי מחסרא והכי קתני: 'היו לפניו צנון וזית מברך על הצנון ופוסט את הזית'; במה דברים אמורים? - כשהצנון עיקר, אבל אין הצנון עיקר דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה (וכאן לא נחלקו), ושני מינין בעלמא (כגון זית ותפוח) שברכותיהן שוות (והאחד ממין שבעה) - (בזה נחלקו: [תנא קמא אמר] מברך על איזה מהן שירצה; רבי יהודה אומר: מברך על הזית, שהזית ממין שבעה).

פליגי בה רבי אמי ורבי יצחק נפחא: חד אמר מחלוקת בשברכותיהן שוות (וכדאמרן): דרבי יהודה סבר מין שבעה עדיף ורבנן סברי מין חביב עדיף, אבל בשאין ברכותיהן שוות - דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה, וחד אמר: אף בשאין ברכותיהן שוות נמי מחלוקת (ומפרש לה ואזיל):

בשלמא למאן דאמר בשברכותיהן שוות מחלוקת - שפיר, אלא למאן דאמר בשאין ברכותיהן שוות פליגי, במאי פליגי (הא - ודאי לא מפטרי בחדא ברכה)?
אמר רבי ירמיה: להקדים (ולא גרסינן 'אבל בשברכותיהן שוות מברך על אחד מהן שירצה', דהשתא בשאינן שוות מקפיד רבי יהודה על הקדמתו, ואמר: מין שבעה עדיף - כשבא לפטור זו בזו לא כל שכן), דאמר רב יוסף - ואיתימא רבי יצחק - 'כל המוקדם בפסוק זה - מוקדם לברכה, שנאמר (דברים ח, ט) ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש' (אלמא קפדינן אהקדמה, ורבי יהודה אית ליה דרבי יצחק, הלכך כל שכן היכא דחד לאו ממין שבעה, דמין שבעה עדיף; ורבנן לית להו דרבי יצחק במקום חביב, דחביב עדיף), ופליגא (הא דרבי יצחק, דאמר המוקדם קודם לברכה - אלמא קרא לשבח ארץ ישראל בא: שיש בה פירות החשובים הללו, ומאן כסדר חשיבותם, ופליגא) דרבי חנן, דאמר רבי חנן: כל הפסוק כולו לשיעורין נאמר (דאמר 'לא בא הכתוב להודיע שבח חשיבות הפירות בטעם שלהם, אלא שבחא של ארץ ישראל שיש בה פירות ששיעורי תורה נתלין בהן; וכיון דהכי הוא - לא הקפיד הכתוב על סדרן, שהרי בזו כולן שוין):

'חטה' - דתנן [נגעים פ"ג מ"ט]: 'הנכנס לבית המנוגע וכליו על כתפיו וסנדליו וטבעותיו בידיה - הוא והן טמאין מיד; היה לבוש כליו וסנדליו כרגליו וטבעותיו באצבעותיו - הוא טמא מיד והן טהורין' (בבית המנוגע כתיב והבא אל הבית [כל ימי הסגיר אתו] יטמא עד הערב (ויקרא יד, מז), ולא כתיב כבוס בגדים; והאוכל בבית יכבס את בגדיו (שם, פסוק מז) - בשוהא שיעור אכילה, ואפילו לא יאכל, מדכתיב בסיפיה והשוכב בבית יכבס את בגדיו [שם, פסוק מז]; הלכך הנכנס בו ונושא את בגדיו עמו שלא כדרך מלבושו - אין אלו 'בגדיו', וטמאים מיד, שאף בהן אני קורא והבא אל הבית, וכשהוא לבוש בהן בעי שהייה) עד שישא ככדי אכילת פרס (חצי ככר ששיערו בו חכמים את העירוב, שהוא כולו מזון שתי סעודות, וחציו מזון סעודה אחת) - פת חטין, ולא פת שעורין (פת חטין נאכלת מהר); מיסב ואוכלן בלפתן (דרך הסבה, שהיא נאכלת מהר: שאינו פונה אנה ואנה)'.
'שעורה' - דתניא [תוספתא אהלות פ"ד מ"א]: 'עצם כשעורה מטמא כמגע וכמשא ואינו מטמא באהל' (הלכה למשה מסיני הוא).

'גפן' - כדי רביעית יין לנזיר (אכל חרצנים וחגים ולולבין כשיעור רביעית יין - חייב; ואין שיעור רביעית יין ורביעית מים שוין, לפי שהיין עב והמים קלוישין, ויש ברביעית יין יותר ממה שיש ברביעית מים, כדאמרינן (במנחות קז). [בשבת דף עו.]) גבי רביעית דם שיכול לקרוש ולעמוד על כזית, משום דסמין, אבל מיד דקליש לא הוה רביעית ידיה כזית);

'תאנה' - כגורגרת להוצאת שבת (דתנן 'המוציא אוכלין כגורגרת' (שבת עו.)), והיא תאנה יבשה).

'רמון' - כדתנן [כלים פ"ז מ"א]: 'כל כלי בעלי בתים -

(ברכות מא, ב)

שיעורן כדמונים (ניקב כמוציא רמון – טהור: בעלי בתים חסים על כליהם, הלכך: ניקב כמוציא קטניות - מצניעו לזיתים; ניקב כמוציא זית - משתמש לאגוזים; ניקב כמוציא אגוז - משתמש בו רמונים) ; (אבל של אומן העומד למכור לא הוי שיעוריה בהכי) ;

'ארץ זית שמן' - אמר רבי יוסי ברבי חנינא: **ארץ שכל שיעוריה כזיתים**

'כל שיעוריה' סלקא דעתך? והא איכא הנך דאמרן?

אלא: **ארץ שרוב שיעוריה כזיתים** (אכילת חלב דס נותר ופיגול) ;

'דבש' - ככותבת הגסה ביום הכפורים ('דבש' האמור בתורה הוא דבש תמרים, ו'כותבת' היא תמרה) !

ואידך?

הני שיעורין בהדיא מי כתיבי? אלא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא.

רב חסדא ורב המנונא הוו יתבי בסעודתא; אייתו לקמיהו תמרי ורמוני; שקל רב המנונא בריך אתמרי ברישא; אמר ליה רב חסדא: לא סבירא ליה מר להא דאמר רב יוסף ואיתימא רבי יצחק 'כל המוקדם בפסוק זה קודם לברכה'?

אמר ליה זה שני ל'ארץ' וזה חמישי ל'ארץ' (ארץ זית שמן ודבש דכתיב בסיפיה דקרא, הפסיק ארץ את הסדר וחרז לעשות זיתים ותמרים חשובים מתאנים ורמונים, שהרמון חמישי ל'ארץ' הכתובה בראש המקרא, ודבש - שני ל'ארץ' הכתובה בסופו) .

אמר ליה: מאן יהיב לן נגרי דפרזלא (רגלים של ברזל) ונשמעינך (נשמך ונלך אחרך תמיד) .

איתמר: הביאו לפניהם תאנים וענבים בתוך הסעודה (ולא ללפת את הפת, דאם כן הוה להו טפלה ואין חולק בדבר שאין טעון ברכה לא לפניו ולא לאחריו, אלא לפעמים שבא למתק את פיו בתוך הסעודה בפירות) ; אמר רב הונא: **טעונים ברכה לפנייהם** (דלאו טפלה ניהו) ואין **טעונים ברכה לאחריהם** (דברכת המזון פוטרן) ; וכן אמר רב נחמן: **טעונים ברכה לפנייהם ואין טעונים ברכה לאחריהם** ; ורב ששת אמר: **טעונים ברכה בין לפנייהם בין לאחריהם** (דלא פטר אלא מידי דזיין, והני לא זייני) , שאין לך דבר שטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו אלא פת הבאה בכסנין בלבד (לאחר אכילה וברכת המזון, היו רגילים להביא כסנין, והן קליות, לפי שיפין ללב, כדאמרין בעלמא (עירובין כט): 'הני כיסני דמעלו לליבא', ומביאין עמהן פת שנלושה עם תבלין, כעין אובליא"ש שלנו [אפילויות - "ופליים"] ; ויש שעושין אותן כמין צפורים ואילנות ואוכלין מהן דבר מועט; ומתוך שנותנים בה תבלין הרבה ואגוזים ושקדים ומאכלה מועט - לא הטעינוה ברכה מעין שלש, מידי דהוה אפת אורז ודוחן, דאמרין בפרקין (דף לז:) 'בתחלה בורא מיני מזונות ולבסוף ולא כלום') ;

ופליגא דרבי חייא, דאמר רבי חייא: **פת פוטר כל מיני מאכל** (בין לפנייהם בין לאחריהם) , ויין פוטר כל מיני משקים .

אמר רב פפא: **הלכתא: דברים הבאים מחמת הסעודה** (ללפת בהן את הפת) **בתוך הסעודה** (דהו להו טפלה) - אין **טעונים ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם** (הלכך כל מידי - בין מזון בין פירות שהביאו ללפתן - אין בו ברכה לא לפניו ולא לאחריו) ; **ושלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה** (כגון דייסא, וכן כרוב ותרדיו שאינן לפתן ובאין למזון ולשובע) - **טעונים ברכה לפנייהם** (דלאו טפלה ניהו, ואינן בכלל לחם דנפטר בברכת המוציא) ואין **טעונים ברכה לאחריהם** (דמיני מזון ניהו, וברכת המזון פוטרן) ; **לאחר הסעודה** (כגון פירות) - (אפילו הביא בתוך הסעודה שלא מחמת לפתן) **טעונים ברכה בין לפנייהם** (דלאו טפלה ניהו) **בין לאחריהם** (דאין ברכת המזון פוטרן, דלאו מזוני ניהו) .

'שאלו את בן זומא: מפני מה אמרו 'דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה אינם טעונים ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם'?

אמר להם: הואיל ופת פוטרן.

אי הכי יין נמי נפטריה פת?

שאני יין,

(ברכות מב, א)

דגורם ברכה לעצמו (בכמה מקומות הוא בא ומברכין עליו ואף על פי שלא היו צריכים לשתייתו) .

רב הונא אכל תליסר ריפתי בני תלתא תלתא בקבא (מפת הבאה בכסנין) ולא בריך (אחריו) . אמר ליה רב נחמן: **עדי כפנא** (אלו; כלומר: אלו לרעבון נאכלו, ואכילה מרובה כזו לא נפטרת מברכה) ? אלא כל שאחרים קובעים עליו סעודה

צריך לברך (טעון ברכת המזון; כך פירש רב האי; ורבותינו פירשו: **תליסר ריפתי** מפת שלנו, ולא בירך אחריו משום דלא שבע, וקרא כתיב (דברים ח, ו) **ואכלת ושבעת וברכת**, וכך פירש רב יהודאי בהלכות גדולות; ואינו נראה לי דלית ליה לרב הונא 'והם החמירו על עצמן עד כזית ועד כביצה' (לעיל דף כ:) ודלא כרבי מאיר ודלא כרבי יהודה (לקמן דף מט:)).

רב יהודה הוה עסיק ליה לבריה בי רב יהודה בר חביבא; אייתו לקמיהו פת הבאה בכסנין; כי אתא שמעינהו דקא מברכי "המוציא", אמר להו: מאי "ציצי" דקא שמענא? דילמא "המוציא לחם מן הארץ" קא מברכיתו?
אמרי ליה: אין, דתניא: 'רבי מונא אמר משום רבי יהודה: פת הבאה בכסנין - מברכין עליה "המוציא"', ואמר שמואל: הלכה כרבי מונא!

אמר להו: 'אין הלכה כרבי מונא' אתמר!
אמרי ליה: והאמר הוא דאמר משמיה דשמואל 'לחמניות' (אובליא"ש בלע"ז [אפיפות - "ופלים"]) מערבין בהן ומברכין עליהן "המוציא"!?
שאני התם: דקבע סעודתיה עליהו, אבל היכא דלא קבע סעודתיה עליהו - לא.

רב פפא איקלע לבי רב הונא בריה דרב נתן; בתר דגמר סעודתיהו אייתו לקמיהו מידי למיכל; שקל רב פפא וקא אכיל; אמרי ליה: לא סבר לה מר 'גמר' - אסור מלאכול (עד שיברך ברכת המזון) ' (ויחזור ויברך על הבא לפניו, דכיון דגמר - אסח דעתיה מברכה ראשונה ומסעודתיה)?
אמר להו: 'סלק' אתמר (אם סלק הלחם וכל האוכל מעל השלחן ועדיין לא ברכו - אסור לאכול).

רבא ורבי זירא איקלעו לבי ריש גלותא; לבתר דסליקו תכא מקמיהו - שדרו להו ריסתנא (אמנישטרשיו"ן [מתת, מנה, משאת]) מבי ריש גלותא; רבא אכיל ורבי זירא לא אכיל. אמר ליה: לא סבר לה מר 'סלק' - אסור מלאכול? אמר ליה: אנן - אתכא דריש גלותא סמכינן (ואין סילוקתנו סלוק, שדעתנו אם ישא משאות מאת פניו אלינו - נאכל).

אמר רב: הרגיל בשמן (למשוח ידיו אחר אכילה) - שמן מעכבו (לענין ברכה: שאפילו גמר וסלק ולא משח ידיו - עדיין סעודה קיימת, ואוכל בלא ברכה).

אמר רב אשי: כי הוינן בי רב כהנא, אמר לן: כגון אנן דרגילין במשחא - משחא מעכבא לן.
ולית הלכתא ככל הני שמעתתא (אין סיום סעודה תלוי לא בגמר ולא בסלוק ולא בשמן), אלא (במים אחרונים: כל זמן שלא נטל מים אחרונים - הוא מותר לאכול, ומשנטל - אסור לאכול) כי הא: דאמר רבי חייא בר אשי אמר רב: שלש 'תכיפות' הן: תכף לסמיכה שחיטה, תכף לגאולה תפלה, תכף לנטילת ידים (לנטילת ידים דמים אחרונים) ברכה' (ברכת המזון, ולא יאכל כלום עד שיברך על מזונו).
אמר אביי: אף אנו נאמר: תכף לתלמיד חכמים (המקריבו אליו ומאחרו בביתו) - ברכה (בביתו), שנאמר (בראשית ל, כז) [ויאמר אליו לבן אם נא מצאתי חן בעיניך נחשת] ויברכני ה' בגללך;
איבעית אימא - מהכא: שנאמר (בראשית לט, ה) [ויהי מאז הפקיד אתו בביתו ועל כל אשר יש לו] ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף [ויהי ברכת ה' בכל אשר יש לו בבית ובשדה].

משנה:

ברך על היין שלפני המזון - פטר את היין שלאחר המזון;
ברך על הפרפרת שלפני המזון - פטר את הפרפרת שלאחר המזון;
ברך על הפת - פטר את הפרפרת; על הפרפרת - לא פטר את הפת;
(נוהגין היו להביא קודם אכילה כוס יין לשותות, כדתיא לקמן (דף מג.) 'כיצד סדר הסבה כו', ומביאין לפניהם פרפראות להמשיך אכילה, כגון פרגיות ודגים, ואחר כך מביאין השלחן; ולאחר גמר סעודה - יושבים ושותים ואוכלים, ומה הן אוכלים? - פרפראות, כגון כיסני דמעלו ללבא, ולחמניות, והוא יין ופרפרת שלאחר המזון, ושניהם קודם ברכת המזון);

בית שמאי אומרים: אף לא מעשה קדרה (חלקא טרגיס וטיסני [גרעני חטה שנחלקו לשנים, שלשה או יותר חלקים בקליה]).

היו יושבין (בלא הסבת מטות) - כל אחד מברך לעצמו (דאין קבע סעודה בלא הסבה); הסבו (שמוטים על צדיהן שמאלית על המטה, ואוכלין ושותין בהסבה) - אחד מברך לכולן.

(ברכות מב, ב)

המשך המשנה

בא להם יין בתוך המזון - כל אחד ואחד מברך לעצמו; אחר המזון - אחד מברך לכולם (בגמרא מפרש טעמא דף מג.); והוא (אותו שברך על היין) אומר (מברך) על המוגמר (שהיו רגילים להביא לפניו אחר אכילה אבקת רוכלין על האש, במחתות, לדיח טוב, ומברכים עליו "בורא עצי בשמים") ואף על פי שאין מביאין את המוגמר אלא לאחר סעודה (לאחר ברכת המזון, שאינו מצרכי סעודה - אפילו הכי מי שברך על היין - שהתחיל בברכות אחרונות - גומרן) .

גמרא :

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן : לא שנו (דיין שלפני המזון פוטר את שלאחר המזון) אלא בשבתות וימים טובים, הואיל ואדם קובע סעודתו על היין (דדעתו לישב אחר המזון ולשתות, וכי בריך ברישא - אדעתא דהכי בריך); אבל בשאר ימות השנה - מברך על כל כוס וכוס (דהוה כנמלך ומתחיל בשתיה בכל חד וחד) . אתמר נמי : אמר רבה בר מרי אמר רבי יהושע בן לוי : לא שנו אלא בשבתות וימים טובים ובשעה שאדם יוצא מבית המרחץ ובשעת הקזת דם, הואיל ואדם קובע סעודתו על היין; אבל בשאר ימות השנה - מברך על כל כוס וכוס .

רבה בר מרי איקלע לבי רבא בחול, חזייה דברוך לפני המזון והדר בריך לאחר המזון, אמר ליה : "יישר (יפה עשית) ! וכן אמר רבי יהושע בן לוי (לעשות) " .

רב יצחק בר יוסף איקלע לבי אביי ביום טוב, חזייה דברוך אכל כסא וכסא, אמר ליה : לא סבר לה מר להא דרבי יהושע בן לוי (דביום טוב לאו 'נמלך' הוא) ?

אמר ליה : 'נמלך' אנא (איני רגיל לקבוע סעודה על היין) .

איבעיא להו : בא להם יין בתוך המזון (וקודם המזון לא בא להם), מהו שיפטר את היין שלאחר המזון? : אם תימצי לומר (להביא דאיה ממשתנתו דקתני) 'ברך על היין שלפני המזון פוטר את היין שלאחר המזון' (אינה דאיה, דהתם) משום דזה לשתות וזה לשתות, אבל הכא (שבתוך המזון) דזה לשתות וזה לשרות (לשרות אכילה שבמעיו הוא בא ולא היו רגילין לשתות בתוך הסעודה אלא מעט לשרות) - לא, או דילמא לא שנו?

רב אמר : פוטר, ורב כהנא אמר : אינו פוטר;

רב נחמן אמר : פוטר, ורב ששת אמר : אינו פוטר;

רב הונא ורב יהודה וכל תלמידי דרב אמרי אינו פוטר!

איתיביה רבא לרב נחמן : 'בא להם יין בתוך המזון - כל אחד ואחד מברך לעצמו; לאחר המזון - אחד מברך לכולם' (קטלקא דעתא דהכי קאמר: דכשיבאו יין שני אחר המזון - אחד מברך לכולן, והא תנא ליה דכל אחד ואחד יברך על שבתוך המזון לעצמו וקא מצריך תו ברכה על שלאחר המזון) !

אמר ליה : הכי קאמר : אם לא בא להם יין בתוך המזון אלא לאחר המזון - אחד מברך לכולם .

ברך על הפת - פטר את הפרפרת (אף על פי שאין צורך סעודה למלוי הכרס אלא למגמר* אכילה) [* מלשון 'לברך על המוגמר, כלומר: להנעים את האכילה, ולא לזון או לשבוע]; על הפרפרת - לא פטר את הפת; בית שמאי אומרים : אף לא מעשה קדרה :

איבעיא להוץ בית שמאי, ארישא פליגי או דילמא אסיפא פליגי, דקאמר תנא קמא 'ברך על הפת פטר את הפרפרת' - וכל שכן מעשה קדרה (שהוא לאכול לזון ממנו), ואתי בית שמאי למימר 'לא מיבעיא פרפרת דלא פטרה להו פת, אלא אפילו מעשה קדרה נמי לא פטרה' ? או דילמא אסיפא פליגי, דקתני 'ברך על הפרפרת לא פטר את הפת : פת הוא דלא פטר, אבל מעשה קדרה פטר, ואתו בית שמאי למימר ואפיון מעשה קדרה נמי לא פטר' ? תיקו .

היו יושבין כל אחד ואחד [מברך לעצמו; הסבו - אחד מברך לכולן] : הסבו - אין, לא הסבו - לא; ורמינהו : 'עשוה שהיו הולכים בדרך אף על פי שכולם אוכלים מככר אחד - כל אחד ואחד מברך לעצמו ;

ישבו לאכול, אף על פי שכל אחד ואחד אוכל מככרו - אחד מברך לכולם'; קתני 'ישבו אף על פי שלא הסבו'!?

אמר רב נחמן בר יצחק: כגון דאמרי "ניזיל וניכול לחמא בדוך פלן" (במקום פלוני: דקבעו להם מתחלה מקום בדבור ועצה והזמנה - הוי קביעות; אבל ישבו מאליהן במקום אחד יחד - אינה קביעות).

כי נח נפשיה דרב, אזלו תלמידיו בתריה (דקברוהו בעיר אחרת); כי הדרי - אמרי: "ניזיל וניכול לחמא אנהר דנק (כך שמו)". בתר דכרכי - יתבי וקא מיבעיא להו: 'הסכו' דוקא תנן, אבל ישבו לא? או דילמא *כיון דאמרי "ניזיל וניכול ריפתא בדוכתא פלניתא" - כי הסבו דמי (גירסת רש"י: *רישא דוקא דקתני 'זיו יושבים' - בלא הזמנת מקום, הוא דלא הוי קביעות, אבל אנו, שהזמניהו לכך, הוי קביעות, ואחד מברך לכולן)? לא הוה בידיהו; קם רב אדא בר אהבה

(ברכות מג, א)

אהדר קרעיה לאתוריה וקרע קריעה אחרינא (קרע שקרע בהספד רבו - החזיר החלוק לאחוריו, ומה שלאחור לפנים, כדי לקרוע קרע אחד: להראות אבל עכשיו כיום המיתה על שהיו צריכים להוראה ואין יודעים להורות), אמר: נח נפשיה דרב וברכת מזונא לא גמרינן עד דאתא ההוא סבא, רמא להו מתניתין אברייתא ושני להו: 'כיון דאמרי "ניזיל וניכול לחמא בדוך פלן" - כהסבו דמי'.

הסבו - אחד מברך [לכולן]:

אמר רב: לא שנו אלא פת דבעי הסבה, אבל יין לא בעי הסבה; ורבי יוחנן אמר: אפילו יין נמי בעי הסבה.

איכא דאמרי: אמר רב: לא שנו אלא פת דמהניא ליה הסבה, אבל יין לא מהניא ליה הסבה, ורבי יוחנן אמר: אפילו יין נמי מהניא ליה הסבה.

מיתיבי: 'כיצד סדר הסבה? - אורחין נכנסין ויושבין על גבי ספסלין ועל גבי קתדראות עד שיכנסו כולם; הביאו להם מים (כך היו רגילים) - כל אחד ואחד נוטל ידו אחת (לקבל בה כוס ששותה לפני המזון); בא להם יין - כל אחד ואחד מברך לעצמו; עלו (על המטות) והסבו ובא להם מים, אף על פי שכל אחד ואחד נוטל ידו אחת - חוזר ונוטל שתי ידיו (שצריך לאכול בשתייהן); בא להם יין, אף על פי שכל אחד ואחד בוך לעצמו (צריכין עוד ברכה, שאין ברכה ראשונה פוטרנו: שאין הראשון קרוי 'שלפני המזון', שאינו במקום סעודה, והאי בתרא - הוא יין שלפני המזון) - אחד מברך לכולם (דכיון דהסבו - הוקבעו); להאיך לישנא דאמר רב 'לא שנו אלא פת דבעי הסבה, אבל יין לא בעי הסבה' - קשיא רישא (דקתני 'כל אחד ואחד מברך לעצמו')! ? (גירסת רש"י: רמי להו כו'. כדרמינן לעיל, ועל כרחך מבעי ליה לאוקומי ברייתא בהכי, וקתני 'אחד מברך לכולם', דקביעות הוא)

שאני אורחין דדעתיהו למיעקר (סופן למיעקר ולעלות ולהסב במקום אחר, שאין זה מקום המסיבה, אלא כאן ישבו עד שיתכנסו כל הקרואים; ודרך בעלי בתים עשירים היה לזמן לסעודתם אורחים עניים, להכי קרי להו 'אורחים'; והא דאמר רב יין לא בעי הסבה אלא ישיבה בעלמא' ש- לא בשעת סעודה קאמר, או בשעת סעודה ובמקום סעודה).

ולהאיך לישנא דאמר רב 'לא שנו אלא פת דמהניא ליה הסבה, אבל יין לא מהניא ליה הסבה' - קשיא סיפא!

שאני התם: דמגו דקא מהניא ליה הסבה לפת - מהניא ליה הסבה ליין.

בא להם יין בתוך המזון [כל אחד ואחד מברך לעצמו; אחר המזון - אחד מברך לכולם]:

'שאלו את בן זומא: מפני מה אמרו 'בא להם יין בתוך המזון כל אחד ואחד מברך לעצמו, לאחר המזון אחד מברך לכולם'?

אמר להם: הואיל ואין בית הבליעה פנוי (ואין לב המסובין אל המברך אלא לבלוע).

והוא אומר על המוגמר [וואף על פי שאין מביאין את המוגמר אלא לאחר סעודה]:

מדקתני 'והוא אומר על המוגמר', מכלל דאיכא עדיף מיניה (ואפילו הכי, כיון דאתחיל בחדא - עביד לאידך), ואמאי? הואיל והוא נטל ידיו תחלה באחרונה (במים אחרונים - הוא מזומן לברכת המזון). מסייע ליה לרב, דאמר רב חייא בר אשי אמר רב: הנוטל ידיו תחלה באחרונה - הוא מזומן לברכה. רב ורבי חייא הוו יתבי קמיה דרבי בסעודתא; אמר ליה רבי לרב: "קום משי ידך". חזייה (רבי חייא לרב) דהוה מרתת (שמא דאה ידי מלולכות או שמא הארכת באכילה יותר מדאי), אמר ליה רבי חייא: "בר פחתי! עיין בברכת מזונא' קאמר לך (כאן נתן לך רשות לברך ברכת המזון, שהנוטל ידיו תחלה הוא מברך)"!

אמר רבי זירא אמר רבא בר ירמיה: מאימתי מברכין על הריח (של מוגמר)? - משתעלה תמרתו (קיטור העשן שמתמר ועולה). אמר ליה רבי זירא לרבא בר ירמיה: והא לא קא ארח (לא הריח בו עדיין ולא נהנה)? אמר ליה: ולטעמיך. "המוציא לחם מן הארץ", דמברך והא לא אכל אלא דעתיה למיכל - הכא נמי דעתיה לארוחי! אמר רבי חייא בריה דאבא בר נחמני אמר רב חסדא אמר רב, ואמרי לה אמר רב חסדא אמר זעירי: כל המוגמרות מברכין עליהן "בורא עצי בשמים" (ואף על פי שנשרף ואינו בעין, אלא שהתימור עולה), חוץ ממושק (מושגא בלע"ז): שמן חיה הוא (מן הרעי של חיה), שמברכין עליו "בורא מיני בשמים". מיתיבי: 'אין מברכין "בורא עצי בשמים" אלא על אפרסמון של בית רבי, ועל אפרסמון של בית קיסר (שהעץ עצמו בא לפנינו; של בית רבי ושל בית קיסר' - נקט הני משום שאינו מצוי אלא בבית מלכים ובעלי גדולה), ועל ההדס שבכל מקום (והוא הדין לכל הדומה להם, שהעץ עצמו מריח בלא שרפה; אלא דהדס שכיח, ודברו חכמים בהווה בכל מקום; ומוגמר לא מברכין אלא "בורא מיני בשמים")?' תיובתא.

אמר ליה רב חסדא לרב יצחק: האי משחא דאפרסמון - מאי מברכין עלויה (על ריחו)? אמר ליה: הכי אמר רב יהודה: "בורא שמן ארצנו" (שהיה גדל ביריחו, ועל שם הריח היתה נקראת 'יריחו', והוא 'פנג' האמור בספר יחזקאל (כ"ז) 'יהודה וארץ ישראל המה רוכלין בחיטי מנית ופנג'; כך ראיתי בספר יוסף בן גוריון)! אמר ליה: בר מיניה דרבי יהודה (אל תביא לי ראייה מדבריו בזו), דחביבא ליה ארץ ישראל; לכולי עלמא מאי? אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן: "בורא שמן ערב". אמר רב אדא בר אהבה: האי כשרתא (קושט) - מברכין עלויה "בורא עצי בשמים", אבל משחא כבישא (שמן שבו טמון הקושט והשמן מריח מן הבושם שבתוכו) - לא (הואיל ואין נראה לעינינו אלא השמן); ורב כהנא אמר: אפילו משחא כבישא, אבל משחא טחינא לא; נהרדעי אמרי: אפילו משחא טחינא (שטחנו בו כשרתא).

(ברכות מג, ב) אמר רב גידל אמר רב: האי סמלק (יסמין קורין לו בלשון ישמעאל, והוא מין עשב שיש בו שלש שורות של עלין זו למעלה מזו, ושלשה עלין לכל שורה) מברכין עלויה "בורא עצי בשמים". אמר רב חננאל אמר רב: הני חלפי דימא (בושם שקורין אשפ"ג [אזובי 11]), והוא שבולת נוד, ועשוי כעין גבעולי פשתן) - מברכין עליהו "בורא עצי בשמים". אמר רב זוטרא: מאי קראה (דאשכחן גבעולין דאיקרי 'עץ')? - (יהושע ב, 1) והיא העלתם הגגה ותטמנם בפשתי העץ [הערכות לה על הגג]. אמר רב משרשיא: האי נרקום (חבצלת השרון - בעל הלכות גדולות): דגנוניתא (הגדל בגינה) - מברכין עלויה "בורא עצי בשמים"; דדברא - "בורא עשבי בשמים". אמר רב ששת: הני סיגלי (ויול"ש בלע"ז [סגליות]) - מברכין עליהו "בורא עשבי בשמים". אמר רב זוטרא: האי מאן דמורח באתרוגא או בחבושא (חבושין קודוני"ש בלע"ז) - אומר "ברוך שנתן ריח טוב בפירות".

אמר רב יהודה: האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דקא מלבלי – אומר: "ברוך שלא חיסר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות (ליהנות) בהן בני אדם".

אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: מנין שמברכין על הריח? – שנאמר (תהלים קנ"ו) כל הנשמה תהלל יה [הלליה]; איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו? – הוי אומר זה הריח.

ואמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: עתידים בחורי ישראל שיתנו ריח טוב כלבנון (שמריחין עליו ופרחיו), שנאמר (הושע י"ז) ילכו יונקותיו ויהי כזית הודו וריח לו כלבנון.

ואמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: מאי דכתיב (קהלת ג'יא) את הכל עשה יפה בעתו [גם את העלם נתן בלבם מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלקים מראש ועד סוף] – מלמד שכל אחד ואחד יפה לו הקב"ה אומנתו בפניו (ואפילו בורסי נאה לו אומנתו בעיניו, ועשה הקדוש ב"ה כן שלא יחסר העולם אומנות).
אמר רב פפא: היינו דאמרי אינשי תלה ליה קורא לדבר אחר ואיהו ידיה עביד (קורא = רך הגדל בדקל; תלה אותו לחזיר והוא יגלגלנו באשפה שזו היא אומנתו).

ואמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: אבוקה – כשנים (כשני בני אדם לענין היוצא בלילה, דאמר מר 'אל יצא אדם יחידי בלילה'), וירח – כשלשה (ויש חלוק בין שנים לשלשה, כדלקמן).
איבעיא להו: 'אבוקה כשנים' – בהדי ידיה? או דילמא אבוקה כשנים לבר מדידיה?
תא שמע: 'וירח כשלשה'; אי אמרת בשלמא בהדי ידיה – שפיר, אלא אי אמרת לבר מדידיה, ארבעה למה לי? והאמר מר 'לאחד – נראה (הש"ד) ומזיק, לשנים – נראה ואינו מזיק, לשלשה – אינו נראה כל עיקר! אלא לאו שמע מינה אבוקה כשנים בהדי ידיה? שמע מינה.

ואמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב, ואמרי לה אמר רב חנא בר בי זנא אמר רבי שמעון חסידא, ואמרי לה אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים;
מנלן? – מתמר, שנאמר (בראשית לח, כד) [ויהי כמשלש חדשים ויגד ליהודה לאמר זנתה תמר כלתך וגם הנה הרה לזוננים ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף] (בראשית לח, כה) היא מוצאת [והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותאמר הכר נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה] (ואילו בהדיא לא אמרה "אלו הסימנים של יהודה הם ולו אני הרה" אלא לאיש אשר אלה לו אנכי הרה; אם יודה יודה, ואם לאו אשרף ולא אלבין פניו).

תנו רבנן: 'הביאו לפניו שמן והדס' (בסוף הסעודה: שמן לסוך ידיו להעביר זוהמת האוכלים, והדס להריח, כמו שאמרנו): בית שמאי אומרים: מברך על השמן ואחר כך מברך על ההדס, ובית הלל אומרים: מברך על ההדס ואחר כך מברך על השמן.
אמר רבן גמליאל: אני אכריע (לצד בית שמאי): שמן זכינו לריחו (כגון משחא כבישא) וזכינו לסיכתו, הדס לריחו זכינו לסיכתו לא זכינו (הלכך שמן עדיף).
אמר רבי יוחנן: הלכה כדברי המכריע.

רב פפא איקלע לבי רב הונא בריה דרב איקא; אייתו לקמיהו שמן והדס; שקל רב פפא, בריך אהדס ברישא והדר בריך אשמן.
אמר ליה: לא סבר לה מר 'הלכה כדברי המכריע'?
אמר ליה: הכי אמר רבא: הלכה כבית הלל.
ולא היא, לאשתמוטי נפשיה הוא דעביד (לא אמר רבא 'הלכתא כבית הלל', אלא רב פפא אכסיף לפי שטעה והשמיט עצמו בכך).

תנו רבנן: 'הביאו לפניהם שמן ויין' (זהו יין שלאחר המזון ואין זה כוס של ברכה): בית שמאי אומרים: אווז השמן בימינו (לפי שעליו מברך תחלה) ואת היין כשמאלו, מברך על השמן ("בורא שמן ערב") וחוזר ומברך על

היין (כגון בחול, שאין היין קבע ואין היין שלפני המזון פוטר); בית הלל אומרים: אווז את היין כימינו ואת השמן בשמאלו, מברך על היין וחוזר ומברך על השמן, וטחו בראש השמש (כדי שלא יצא בידיו מבושמות בשוק); ואם שמש תלמיד חכם הוא - טחו בכותל, מפני שגנאי לתלמיד חכם לצאת לשוק כשהוא מבושם.

תנו רבנן: 'ששה דברים גנאי לו לתלמיד חכם: אל יצא כשהוא מבושם לשוק, ואל יצא יחידי בלילה, ואל יצא במנעלים המטולאים, ואל יספר עם אשה בשוק, ואל יסב בחבורה של עמי הארץ, ואל יכנס באחרונה לבית המדרש; ויש אומרים אף לא יפסיע פסיעה גסה, ואל יהלך בקומה זקופה.' 'אל יצא כשהוא מבושם לשוק' - אמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: במקום שחשודים על משכב זכור (מבשמן עצמם כדי שיתאו להם).

אמר רב ששת: לא אמרן אלא בבגדו, אבל בגופו - זיעה מעברא ליה.

אמר רב פפא: ושערו - כבגדו דמי (דלא שכיח ביה זיעה); ואמרי לה כגופו דמי (דשכיח ביה זיעה).

'ואל יצא יחידי בלילה' - משום חשדא (של זנות); ולא אמרן אלא דלא קביע ליה עידנא (שלא קבעו לו רבו קביעות ללמדו בלילה), אבל קביע ליה עידנא - מידע ידיע דלעידניה קא אזיל; 'ואל יצא במנעלים המטולאים' - מסייע ליה לרבי חייא בר אבא, דאמר רבי חייא בר אבא: גנאי הוא לתלמיד חכם שיצא במנעלים המטולאים.

איני! והא רבי חייא בר אבא נפיק!?

אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן: בטלאי על גבי טלאי; ולא אמרן אלא בפנתא (אנפוני"א בלע"ז [הער העליון של הנעל] שעל גבי הרגל), אבל בגילדא (עקב שקורין שול"א [סוליה]) לית לן בה; ובפנתא לא אמרן אלא באורחא, אבל בביתא לית לן בה; ולא אמרן אלא בימות החמה, אבל בימות הגשמים לית לן בה (בימות הגשמים. הטיט מכסהו); 'ואל יספר עם אשה בשוק' - אמר רב חסדא: ואפילו היא אשתו (שאין הכל מכירין בה וחושדין אותו)!

תניא נמי הכי: 'אפילו היא אשתו ואפילו היא בתו ואפילו היא אחותו, לפי שאין הכל בקיאים בקרובותיו.'

'ואל יסב בחבורה של עמי הארץ' - מאי טעמא? דילמא אתי לאמשוכי בתרייהו.

'ואל יכנס אחרונה לבית המדרש' - משום דקרו ליה 'פושע' (מתעצל);

'ויש אומרים אף לא יפסיע פסיעה גסה' - דאמר מר: פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם; מאי תקנתיה? -

להדריה בקדושא דבי שמי (ששותה כוס של קידוש בשבת בלילה).

'ואל יהלך בקומה זקופה' - דאמר מר: 'המהלך בקומה זקופה

אפילו ארבע אמות - כאילו דוחק רגלי שכינה, דכתיב (ישעיהו ו, ג) [וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש ה' צבאות] מלא כל הארץ כבודו.

(ברכות מד, א)

משנה:

הביאו לפניו מליח (כל דבר מלוח) תחלה ופת עמו - מברך על המליח ופוטר את הפת, שהפת טפלה לו;

זה הכלל: כל שהוא עיקר ועמו טפלה - מברך על העיקר ופוטר את הטפלה.

גמרא:

ומי איכא מידי דהוי מליח עיקר ופת טפלה?

אמר רב אחא בריה דרב עזירא אמר רב אשי: באוכלי פירות גנוסר שנו (פירות ארץ כנרת חשובים מן הפת).

אמר רבה בר בר חנה: כי הוה אזלינן בתריה דרבי יוחנן למיכל פירות גנוסר, כי הוינן בי מאה - מנקטינן ליה לכל חד וחד

עשרה עשרה, וכי הוינן בי עשרה - מנקטינן ליה כל חד וחד מאה מאה, וכל מאה מינייהו הוה מחזיק להו צנא בר תלתא סאוי, ואכיל להו, ומשתבע דלא טעים זיונא.
'זיונא' סלקא דעתא ('זיונא' משמע מידי דבר אכילה)?
אלא אימא 'מזונא' (דבר הסועד) .

[דברי רבה בר בר חנה דומם לשאר גוזמאות של רבה בר בר חנה, ולמרות שי שמפרשים אותם בצורה זו או אחרת, ובין המפרשים הגאון מוילנא, הסבר פשוט אין להם. הפירוש המילולי: כאשר היינו הולכים אחרי רבי יוחנן לאכול פירות גינוסר, אם היינו הולכים מאה - הביא כל אחד עשר יחידות, כך שבסך הכל היו אלף יחידות, ואם היינו הולכים עשרה היינו מביאים כל אחד מאה יחידות, גם כן בסך הכל אלף יחידות, וכל מאה היה מחזיק סל של שלש סאים, ורבי יוחנן אכל את הפירות ונשבע שלא טעם מזון. אולי ניתן לומר שכוונת גברי רבה בר בר חנה היא לומר כמה קלים פירות גנוסר לאיכול, שלא מרגישים כבדות כמו לאחר אכלה מרובה.]

רבי אבהו אכיל עד דהוה שריק ליה דודבא מאפותיה (שהזבוב מחליק ממצחו; מתוך צהלת פנים - בשרו מחליק) .

ורב אמי ורב אסי הוו אכלי עד דנתור מזייהו [נשרו שערותיהם];
רבי שמעון בן לקיש הוה אכיל עד דמריד (דעתו מטרפת), ואמר להו רבי יוחנן לדבי נשיאה, והוה משדר ליה רבי יהודה נשיאה
באלושי (אוכלוסי בני אדם) אבתריה ומייתי ליה לביתיה. [נראה שרש לקיש השתכר מפירות גנוסר, והיה צורך להביא אותו לביתו, כמו שכור.]

כי אתא רב דימי, אמר: עיר אחת היתה לו לינאי המלך בהר המלך, שהיו מוציאים ממנה ששים רבוא ספלי טרית (ספלים מלאים חתיכות דג חתוך שקורים טונינא) לקוצצי תאנים (למאכל פועלים שקוצצים תאנים) מערב שבת לערב שבת (והיו מרובים עד שכל אלו צריכין להם למאכל) .

כי אתא רבין, אמר: אילן אחד היה לו לינאי המלך בהר המלך, שהיו מורידים ממנו ארבעים סאה גוזלות משלש בריכות (קוביא"ש בלע"ז) בחדש (שלש פעמים בחדש מורידים ממנו כך) .

כי אתא רבי יצחק, אמר: עיר אחת היתה בארץ ישראל, ו'גופנית' שמה, שהיו בה שמנים זוגות אחים כהנים נשואים לשמנים זוגות אחיות כהנות (שנים שנים אחים היו כולם וכן נשותיהם);
ובדקו רבנן מסורא ועד נהרדעא ולא אשכחו בר מבנתיה דרב חסדא דהו נסיבין לרמי בר חמא ולמר עוקבא בר חמא, ואף על גב דאינהי הוו כהנתא - אינהו לא הוו כהני .

אמר רב: כל סעודה שאין בה מלח - אינה סעודה;
אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל סעודה שאין בה שריף (תבשיל לח שיש בו מרק כמו 'שורפה חיה') - אינה סעודה .

משנה :

אכל ענבים ותאנים ורמונים - מברך אחריהם שלש ברכות, דברי רבן גמליאל; (רבן גמליאל לטעמיה, דאמר לעיל בפירקין (דף לז.) 'כל שהוא משבעה המינים - מברך אחריו שלש ברכות);
וחכמים אומרים: ברכה אחת <מעין שלש>;
רבי עקיבא אומר: אפילו אכל שלק (שלי ירק) והוא מזונו (שסמך עליו למזון) - מברך עליו שלש ברכות.
השותה מים לצמאו - מברך "שהכל נהיה בדברו";
רבי טרפון אומר: "בורא נפשות רבות וחסרונן (צרכי ספוקן)" .

גמרא :

מאי טעמא דרבן גמליאל?

דכתיב (דברים ח, ח) ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש, וכתוב (הפסוק הבא: דברים ח, ט) ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם [לא תחסר כל בה ארץ אשר אביה ברזל ומהרריה תחצב נחשת] וכתוב (הפסוק הבא: דברים ח, י) ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך [על הארץ הטבה אשר נתן לך] ('וברכת' - אכולהו קאי, ובההוא קרא שלש ברכות רמיז', כדאמרינן בפרק 'שלשה שאכלו' (דף מח:)) .
ורבנן ?

'ארץ [אשר לא במסכנות]' הפסיק הענין (ולא קאי 'וברכת' אלא אלחם דסמיך ליה).
ורבן גמליאל נמי ארץ הפסיק הענין?
ההוא (הפסקה) מבעי ליה למעוטי הכוסס את החטה (לפרושי: חטה דכתיב בקרא
קמא - אתא ולמעוטי שאם כססה כמות שהיא - אין זו בכלל ברכה אלא אם כן עשאה לחם).

אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי חנינא: כל שהוא מחמשת המינים
(חמשת המינים - כולם מין דגן: חטין, ושעורין, וכוסמין, ושכולת שועל, ושיפון; כוסמין = מין חטה; שכולת
שועל ושיפון = מין שעורה), בתחלה מברך עליו "בורא מיני מזונות" (אם עשאו
תבשיל), ולבסוף ברכה אחת מעין שלש.
אמר רבה בר מרי אמר רבי יהושע בן לוי: כל שהוא משבעת המינים
(משאר שבעת המינים האמורים בפסוק ואינו מין דגן), בתחלה מברך "בורא פרי העץ"
ולבסוף ברכה אחת מעין שלש.

אמר ליה אביי לרב דימי: מאי ניהו "ברכה אחת מעין שלש"?
אמר ליה: אפירי דעץ - "על העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה
ועל ארץ חמדה טובה ורחבה" (ועל ארץ חמדה טובה ורחבה' אתרוייהו קאי כולה עד סופה)
שהנחת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה; רחם ה' אלהינו
על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל מקדשך ועל מזבחך ותבנה
ירושלים עיר קדשך במהרה בימינו והעלנו לתוכה ושמחנו בה כי
אתה טוב ומטיב לכל..."; דחמשת המינים - "על המחיה ועל
הכלכלה ועל תנובת השדה כו'"; וחותם "על הארץ ועל המחיה".
מיחתם במאי חתים?

כי אתא רב דימי אמר: רב חתים בראש חודש "ברוך מקדש ישראל
וראשי חדשים" (אף על גב דדמייא לתרתיה).
הכא מאי (מי מחתמין בתרתיה כהאי גוונא, כגון 'על הארץ ועל הפירות', ולא הויא חתימה בשתיים ממש,
כדמפרש לה בפרק 'שלשה שאכלו' (דף מט.))?

רב חסדא אמר: "על הארץ ועל פירותיה", ורבי יוחנן אמר "על
הארץ ועל הפירות".
אמר רב עמרם: ולא פליגי: הא לן והא להו (רב חסדא מבבל, ובבבל חתמי "על
הארץ ועל פירותיה" ורבי יוחנן מארץ ישראל והתם חתמי "על הפירות").
מתקיף לה רב נחמן בר יצחק: אינהו אכלי ואנן מברכין ("על פירותיה"
אארץ ישראל לחודה קאי, ואנן לא אכלין מיניהו ומברכים עלייהו)?
אלא איפוך: רב חסדא אמר "על הארץ ועל הפירות", רבי יוחנן
אמר "על הארץ ועל פירותיה".

(ברכות מד, ב)
אמר רב יצחק בר אבדימי משום רבינו: על הביעא ועל מיני קופרא
(כל מיני בשר), בתחלה מברך "שהכל" ולבסוף "בורא נפשות רבות"
וכו', אבל ירקא - לא (ירקא לא צריך לברוכי אחריה).
ורבי יצחק אמר: אפילו ירקא, אבל מיא - לא;
ורב פפא אמר: אפילו מיא.

מר זוטרא עביד כרב יצחק בר אבדימי, ורב שימי בר אשי עביד
כרבי יצחק, וסימנך: חד כתרי ותרי כחד (מר זוטרא שהוזכר כאן יחיד בלא שם
אביו - עביד כרב יצחק בר אבדימי, שהוזכר בשמו ובשם אביו).

אמר רב אשי: אנא, זמנא דכי מדכרנן - עבידנא ככולהו (אף כרב
פפא): תנן (משנה היא במסכת נדה [פ"ו מ"ז]): 'כל שטעון ברכה לאחריו - טעון
ברכה לפניו, ויש שטעון ברכה לפניו - ואין טעון ברכה לאחריו'
בשלמא לרב יצחק בר אבדימי, לאפוקי ירקא (וכל שכן מיא); לרבי יצחק
- לאפוקי מיא; אלא לרב פפא לאפוקי מאי?
לאפוקי מצות (אין מברכין כשמסלקין תפילין וציצית ואחר תקיעת שופר ולולב).
ולבני מערבא דבתר דמסלקי תפילייהו מברכי "אקב"ו לשמור חקיו"
לאפוקי מאי?
לאפוקי ריחני.

אמר רבי ינאי אמר רב: כל שהוא כביצה - ביצה טובה ממנו. (אין לך
מין מאכל שיעור כביצה שלא תהא ביצה טובה לגוף ממנו)!
כי אתא רבין - אמר: טבא ביעתא מגולגלתא (צלוייה לחה ורכה ששורפין אותה -
טובה) משיתא קייסי (מדות מחזיקות לוג) סולתא.

כי אתא רב דימי - אמר: טבא ביעתא מגולגלתא משיתא, מטויתא (צלויה קשה - טובה) מארבע (קייסי), מבושלתא (במים) - (עלה אמר רבי ינאי) 'כל שהוא כביצה ביצה טובה הימנו' - לבר מבשרא.

רע"א אפילו אכל שלק [והוא מזונו - מברך עליו שלש ברכות]: ומי איכא מידי דהוה שלק מזוני? אמר רב אשי: בקלח של כרוב שנו (שהוא מזון דתניא לקמן 'כרוב למזון').

תנו רבנן: 'טחול יפה לשינים וקשה לבני מעים; כרישין (כרתי) - קשיין לשינים ויפין לבני מעים; כל ירק חי - מוריק (נוטל תואר הפנים), וכל קטן (שלא גדל כל צרכו; ולקמן מפרש כמה כל צרכו) - מקטין, וכל נפש (דבר חי הנאכל שלם, כגון דגים קטנים שגדלו כל צרכן) - משיב את הנפש, וכל קרוב לנפש (האוכל מן הבהמה במקום חיות שלה; ולקמן מפרש לה) - משיב את הנפש; כרוב למזון, ותודין לרפואה; אוי לו לבית שהלפת עוברת בתוכו (אוי לכרס האוכל לפת)'.
אמר מר 'טחול יפה לשינים וקשה לבני מעים'; מאי תקנתיה? נלעסיה ונשדייה (כוססו ומשליכו).
'כרישין קשיין לשינים ויפין לבני מעים', מאי תקנתיה? לשלקינהו (בקדחה הרבה שלא יצטרך לכוססו בשנינו) ונבלעינהו.
'כל ירק חי - מוריק'; אמר רבי יצחק: בסעודה ראשונה של אחר הקזה;

ואמר רבי יצחק: כל האוכל ירק קודם ארבע שעות (שאינו זמן סעודה) - אסור לספור הימנו; מאי טעמא? - משום ריחא; ואמר רבי יצחק: אסור לאדם שיאכל ירק חי קודם ארבע שעות (והריח קשה לבני אדם המספרים עמו קודם אכילה שהגוף ריקן).

אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי; אייתו קמייהו ירק חי קודם ארבע שעות; אמימר ורב אשי אכול, ומר זוטרא לא אכל. אמרו ליה: מאי דעתיך, דאמר רבי יצחק 'כל האוכל ירק קודם ארבע שעות אסור לספור הימנו משום ריחא'? והא אנן דקא אכלינן וקא משתעית בהדן?

אמר להו: אנא - כאידך דרבי יצחק סבירא לי, דאמר רבי יצחק: אסור לאדם שיאכל ירק חי קודם ארבע שעות (אבל אסור לספור - לא סבירא לי).

'כל קטן מקטין' - אמר רב חסדא: אפילו גדיא בר זוזא (כלומר: שמן וטוב ששוה זוז); ולא אמרן אלא דלית ביה רבעא (שלא גדל עד רביעית שלו, כגון טלה רביעית של איל, גדי כדי רביעית של שעיר גדול, וכן כל דבר), אבל אית ביה רבעא - לית לן בה.

'כל נפש משיב נפש'; אמר רב פפא: אפילו גילדני דבי גילי (דגים קטנים מאד ומצויין בין הקנים באגם, ואין דרכן לגדל יותר; אבל דג קטן ממין דג גדול ולא גדל רובע - זה הוא 'קטן מקטין').

'כל הקרוב לנפש משיב את הנפש' - אמר רב אחא בר יעקב: עונקא (צואר, מקום בית השחיטה, וסמוך ללב ולמעים).

אמר ליה רבא לשמיעה: כי מייתית לי אומצא דבישרא - טרח ואיתי לי מהיכא דמקרב לבי ברוך (למקום שברכו שם על השחיטה).

'כרוב למזון ותודין לרפואה'; כרוב, למזון אין ולרפואה לא? והא תניא 'ששה דברים מרפאין את החולה מחליו ורפואתן רפואה, ואלו הן: כרוב, ותודין, ומי סיסין (תבשיל של פוליאור"ל [סוג של נענע]), דבש, וקיבה, והות (ולדיר"א שהולד נוצר בו), ויותרת הכבד (טרפשא דכבדא, שקורין אייבר"ש [סרעפת])'?

אלא אימא 'כרוב אף למזון'.

'אוי לו לבית שהלפת עוברת בתוכו'; איני! והא אמר ליה רבא לשמיעה: כי חזית לפתא בשוקא - לא תימא לי "במאי כרכת

ריפתא?"! [כי אפשר לאכול לפת!]

אמר אביי: מבלי בשר (היא קשה, אבל כשמבשלה עם בשר שמן - מתיש כחה); ורבא אמר: מבלי יין (כשאין שותה אחריה יין).

איתמר: רב אמר מבלי בשר, ושמואל אמר מבלי עצים (שאינו שולקה הרבה), ורבי יוחנן אמר מבלי יין.

אמר ליה רבא לרב פפא: סודני (בעל שכר תמרים; ורב פפא - מוכר שכר היה, כדאמר ב'איזהו נשך' (דף טה:): 'טרשא דרב פפא שכראי לא פסיד, ואמר רב פפא: אי לאו דרמאי - שכרא לא איעתרי (פסחים ק"ג); והוא נקרא 'סודני', כדאמרינן 'תמרי בחלוזך לבי סודנא רהוט' (שם) ! אנן תברין לך לה בבשרא וחמרא; אתון - דלא נפיש לכו חמרא (ששותי שכר אתם) - במאי תבריתו לה (לכחו של לפת)?
אמר ליה: בציבי!
כי הא: דביתהו דרב פפא, בתר דמבשלא לה - תברא לה בתמן אופי פרסייתא (בקעיות של עצים גדולות היתה שורפת תחת קדרת הלפת) .

תנו רבנן: 'דג קטן מליח - פְּעָמִים שהוא ממית (ואלו הן): כשבעה (ביום שבעה ימים למליחתו), כשבעה עשר (או ביום שבעה עשר), וכעשרים ושבעה (או ביום שבעה ועשרים)', ואמרי לה בעשרים ושלשה, ולא אמרן אלא במטוי ולא מטוי [שאינו צלוי לגמרי], אבל מטוי שפיר - לית לן בה; ודלא מטוי שפיר לא אמרן אלא דלא שטה בתריה שכרא, אבל שטה בתריה שכרא - לית לן בה.

והשונה מים לצמאו נמכרך "שהכל נהיה בדברו"; רבי טרפון אומר: "בורא נפשות רבות וחסרונן":
לאפוקי מאי?
אמר רב אידי בר אבין: לאפוקי למאן

(ברכות מה, א)
דחנקתיה אומצא [ושתה להוריד את הבשר שמחניק אותו, שאינו צריך לברך, כי אינו שותה לשם המים אלא להשתחרר].

רבי טרפון אומר בורא נפשות רבות וחסרונן:
אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי, ואמרי לה לרב יוסף: הלכתא מאי?
אמר ליה: פוק חזי מאי עמא דבר (היאך נוהגים; וכבר נהגו לברך בתחלה "שהכל", ולבסוף "בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שברא").

הדרן עלך כיצד מברכין